

Σχεδιασμός του Πεδίου Άρεως

Πρόκειται για ένα μεγάλο πάρκο στο κέντρο του πολεοδομικού ιστού των Αθηνών. Αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο χώρο πρασίνου των Αθηνών μετά τον Εθνικό κήπο. Περικλείεται από τις οδούς Αλεξάνδρας, Μαυροματαιών, Ευελπίδων, Μουστοξύδη, Μπόσγου και Βαλτινών. Η περιοχή που σήμερα εννοούμε ως Πεδίο Άρεως, μέχρι την δεκαετία του 20 ήταν ένας ακάλυπτος χώρος ανάμεσα στις αραιοκατοικημένες συνοικίες του Γκύζη και της Κυψέλης. Αρχικά αποκόπτονταν από τον υπόλοιπο ιστό λόγω των ρεμάτων και των λιγοστών σημείων πρόσβασης. Μέχρι το Μεσοπόλεμο υπήρχαν σε αυτό η Ιππευτική Σχολή και η Σχολή Ευελπίδων και κατά παράβαση του σχεδίου Πόλεως το κτηνιατρείο, τα κτήρια της γεωγραφικής υπηρεσίας Στρατού, 3 προσφυγικοί συνοικισμοί, καφενεία, ιδιωτικό σχολείο και δύο εκκλησίες. Η σημερινή μορφή του πάρκου, δόθηκε το 1934. Επηρεάστηκε άμεσα από την ανάγκη εξοικονόμησης χρημάτων και χρόνου και το γεγονός ότι κάποιες εγκαταστάσεις ήταν αδύνατο να απομακρυνθούν πριν το σχεδιασμό. Μετέπειτα η προσθήκη πρασίνου δημιούργησε ασυνέχειες στον ιστό. Σήμερα το πάρκο διατηρεί τη μορφή που είχε πάρει κατά το Μεσοπόλεμο και αλλαγές έχουν γίνει μόνο ως προς τις χρήσεις. Έχει όμως παρακμάσει με αποτέλεσμα να αποτελεί σημείο συνάντησης περιθωριοποιημένων ομάδων και μεταναστών. Παρόλα αυτά σε αυτούς αναγνωρίζεται η γνήσια επαφή με το δημόσιου χώρο και η εφευρετικότητα ως προς τη χρήση του.

Αφορμές για το σχεδιασμό υπήρξαν: η χρήση ιστορικών στρωμάτων, οι νέες δραστηριότητες, η φυσική διαδικασία, με έμφαση στη σχέση φύσης-χρόνου και τα κοινωνικά στρώματα που χαρακτηρίζουν το χώρο. Ο σεβασμός στην υπάρχουσα κατάσταση και τη διαδικασία εξέλιξης του δομημένου περιβάλλοντος επέβαλλε την αποκατάσταση της συνοχής του, που μέχρι τώρα διασπάται από έναν «αδιαπέραστο» πυρήνα πρασίνου. Η κεντρική ιδέα του σχεδιασμού ξεκινά από το γεγονός ότι ο χώρος, που σήμερα εννοούμε ως Πεδίο Άρεως, αποτελούσε το κενό ανάμεσα στα δύο ρεμάτα. Το χαρακτηριστικό αυτό, συνδεδεμένο με το δομημένο περιβάλλον μας δίνει ένα πλέγμα που προκύπτει από την ιδέα της γεφύρωσης των οχθών των ρεμάτων και της συνέχειας του αστικού κενού. Το πλέγμα αυτό συνδυάζεται με τον άξονα της σχολής Ευελπίδων που με το πέρασμά του μέσα από το πλέγμα των δρόμων διαστρεβλώνεται. Ειδικότερα η προσέγγιση στο τοπίο είχε σαν στόχο να δημιουργηθούν δύο διαφορετικοί αλλά συνδεδεμένοι χώροι: ο "εσωτερικός κήπος" και το "εξωτερικό τοπίο". Ο "εσωτερικός κήπος" είναι ένας χώρος σχεδιασμένος στο κέντρο της περιοχής. Πρόκειται για μία άρθρωση τόπων και διαφορετικών συναισθημάτων και η ταυτότητά του τονίζεται από την εναλλαγή σκληρών και μαλακών επιφανειών. Αντίθετα, το "εξωτερικό τοπίο" δίνει έμφαση στη λειτουργικότητα, την αίσθηση διαπερατότητας και την ουσιαστική δυνατότητα διαβάσματος του χώρου μέσω τριών αξόνων που διαπερνούν το πάρκο από το ένα άκρο του στο άλλο. Ακόμη, το εξωτερικό τοπίο αγκαλιάζει τα όρια των υπό-περιοχών του εσωτερικού κήπου, συγκέντρώνει τις περισσότερες χρήσεις που επιλέχθηκαν. Προβάλλει τους αρτηριακούς διαδρόμους αλλά και τις δευτερεύουσες διαδρομές, μεταξύ των κτηρίων και του πρασίνου, που οδηγούν στο κέντρο της σύνθεσης. Η πυκνή και ψηλή φύτευση γίνεται στα όρια της περιοχής και αντιτίθεται στην αστική καθετότητα της πόλης. Σχεδιάστηκαν κενά που επιχειρούν να περικλείσουν την ιστορία του τόπου, σε συνδυασμό με τη χρήση της φύτευσης και των διαφορετικών μεγεθών. Το φυσικό και το τεχνητό, ειδικά επιλεγμένα φυτά και χρήσεις κτιρίων, συνδυάζονται σε επιφάνειες, δημιουργώντας μικρότερα «επίκεντρα» δραστηριοτήτων και τα «περίχωρα» τους. Γενικότερα, ο χαρακτήρας αυτής της περιοχής είναι αυτός ενός τοπίου κήπων με τις μεγάλες ομάδες δέντρων να τοποθετούνται ανάμεσα σε ένα αρθρωμένο τοπίο χλόης και επιστρώσης.

Planning of Pedion Areos

Pedion Areos is a big park located in the center of the urban plan of Athens. It is the second bigger green space in Athens after the National Garden. It is surrounded by the streets Alexandras, Mavromateon, Evelpidon, Moustoxidi, Bosgou and Valtinon. The place, named nowadays Pedio Areos, was till the 20s an open space situated in between the underpopulated districts of Gkizi and Kipseli. At first it was isolated from the web because of the streams and the few access points. Until the 30's, there were the equestrian faculty, the Faculty of Evelpidon and at infringement of the city plan a veterinary clinic, the Geographical Service Of Army, 3 refugee settlements, cafes, a private school and two churches. The current form of the park was given in 1934. It was directly affected from the need of saving money and time and the fact that it was not possible to remove some installations before the planning. Later, the addition of green created discontinuities in the web. Today the park maintains the same, changed only regarding the uses. It is however neglected so that now assembles marginalized people and immigrants. Nevertheless, we can observe the genuine contact with public space and the inventiveness of use.

Reasons for planning were: the use of historical layers, new activities, the natural procedure, underlining the connection between nature and time and the social stratum which characterize this space. The respect in the existing situation and the process of evolution of the structured environment imposed the re-establishment of its cohesion that up to now is split by an "impenetrable" core of green. The central idea of the new plan begins from the fact that the space that today is named Pedio Areos constituted the void in between the two streams. This characteristic connected with the structured environment creates a mesh that results from the idea of connecting the banks of streams and continuity of urban void. This mesh is combined with the axis of Evelpidon faculty that its passage through the mesh of streets is twisted. More specifically the approach in the landscape aimed at the creation of two different but connected spaces: the "internal garden" and the "exterior landscape". The "internal garden" is a space drawn in the centre of region. It is an articulation of places and different sentiments and its identity is stressed by the alternation of hard and soft surfaces. On the contrary, the "exterior landscape" emphasises the functionalism, the sense of penetrability and indispensable possibility of reading the space via three axes that penetrate the park from one utmost to the other. Additionally, the "exterior landscape" embraces the limits of its sub-areas of internal garden, assembles the uses selected for the park and emphasises the arterial corridors but also the secondary ways, between the buildings and the green, that lead to the centre of the composition, to the internal garden. The dense and tall planting is situated in the limits of region and objects to the vertical urban elements of the city. There were drawn voids that attempt they encompass the history of place, in combination with the use of planting and different sizes. Natural and artificial, specifically selected plants and uses of buildings, are combined in surfaces, creating secondary centres of activities and their "outskirts". Generally, we can say that the character of this region is that of a landscape of gardens where the big groups of trees are placed between an articulated landscape of grass and coating.

Η περιοχή μελέτης	01
Η ταυτότητα του κενού	01
Οι χρήσεις	04
1934-η μορφή του πεδίου Άρεως	06
Σήμερα	09
Σύγχρονα προβλήματα-χρήσεις και διάταξη	11
Η ταυτότητα	16
Τοπίο-πάρκο-κήπος-άλσος	18
Ο χώρος και η μνήμη	20
Ο χρόνος και η φύση	20
Προθέσεις	23
Η μορφή	25
Ιστορικά στρώματα	27
Το νερό	20
Τα προσφυγικά	28
Διαφοροποίηση πάνω και κάτω άκρου	28
Γέφυρες	29
Υλικά	29
Καθορισμός του “περιθωρίου”	30
Φωτισμός	32
Εξωτερικό τοπίο- Εσωτερικός κήπος	33
Αναψυχή	33
Εμπορική Δραστηριότητα	34
Ζώνη πολιτισμού	35
Σχολεία νηπιαγωγείο	35
Πολιτιστικό κέντρο	36
Μεταφορές	36
Μετρό	36
Περιοχή κτελ	36
Διαχείριση πάρκου	37
Φυτώριο	37
Δικαστήρια Σχολής Ευελπίδων	38
Αυλές και υπαίθριο μουσείο	38
Εσωτερικός κήπος	40
Πλατεία Μουσικής	40
Εμπορικός Άξονας	40
Παιδική χαρά	41
Κινηματογράφος-θέατρο	41
Κήπος Αγαλμάτων	41
Υπόγεια Αυλή	42
Πλατεία Πρωτομαγιάς	42
Φυτοτεχνικά δεδομένα	44
Κλιματολογικά δεδομένα	44
Εδαφολογικά στοιχεία	45
Γενικά βλαστιτικά στοιχεία	45
Οργάνωση φύτευσης	46
Κατηγορίες Επεμβάσεων	48
Θεματικές φυτεύσεις	59
Βιβλιογραφία	64

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΕΔΙΟΥ ΑΡΕΩΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Πρόκειται για ένα μεγάλο πάρκο στο κέντρο του πολεοδομικού ιστού των Αθηνών. Αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο χώρο πρασίνου των Αθηνών μετά τον Εθνικό κήπο. Περικλείεται από τις οδούς Μαυρομματαίων και Πατησίων δυτικά, Ευελπίδων βόρεια, την λεωφόρο Αλεξάνδρας, την οδό Μπούσγου και τη Βαλτινών νότια και την οδό Μουστοξύδη ανατολικά, ένα τμήμα της οποίας είναι υπόγειο, κάτω από την πλατεία Πρωτομαγιάς. Η πλατεία αυτή συνδέει το πεδίο του Άρεως με το Άλσος των Δικαστηρίων, το οποίο δεν έχει συμπεριληφθεί σε καμία από τις μελέτες για ανάπτυξη του πάρκου από την ύπαρξή του. Πρόκειται για ένα υπερτοπικής σημασίας πόλο πρασίνου, ο οποίος από το 1890 αναφέρεται στους τοπογραφικούς χάρτες του J.Kaupert. Το 1934 κατά το σχεδιασμό του, την ευθύνη για τη διαχείριση του Πεδίου Άρεως είχε ο Δήμος Αθηναίων. Τα έργα διαμόρφωσης υλοποιήθηκαν από την Ε.Τ.Μ.Ο.Α. (Ειδικό Ταμείο Μονίμων Οδοστρωμάτων Αθηνών) η οποία μέχρι να συγχωνευθεί το 2000 στο ΥΠΕΧΩΔΕ, ήταν ο διαχειριστής του πάρκου Ιδιοκτησιακά η περιοχή ανήκει στο Ελληνικό Δημόσιο. Με το Π.Δ. 98/2000 (Φ.Ε.Κ.85Δ'/15-03-2004) η διεύθυνση, συντήρηση, επέκταση και η εκμετάλλευση του Πεδίου του Άρεως μεταφέρθηκαν στη Διευρυμένη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αθηνών-Πειραιώς.

Η ταυτότητα του κενού

Από τα σχέδια του J.Kaupert (1890) φαίνεται πως μιλάμε για μία κενή περιοχή που συμπεριλάμβανε τους

στρατώνες του Ιππικού. Ο ίδιος χάρτης αναφέρει την περιοχή με την ονομασία Πλατεία Εξώσεως γιατί εκεί πανηγυρίστηκε η έξωση της βασιλείας του Όθωνα το 1862. (η περιοχή μεταγενέστερα συνδέθηκε με πολλά ιστορικά γεγονότα όπως ο αναθεματισμός του Βενιζέλου, η επανάσταση των σκιαδιών, ο εμφύλιος πόλεμος και άλλα) Από τότε υπήρχαν οι εκκλησίες του Αγ. Χαραλάμπους και των Αγ. Ταξιαρχών. Το βόρειο (Ευελπίδων) και το νότιο όριο του πάρκου (Αλεξάνδρας-Μπούσγου), ήταν σημαντικά ρέματα της λεκάνης απορροής των Τουρκοβουνίων.

Σήμερα γνωρίζουμε το χώρο με την ονομασία Πεδιον Άρεως. Παλιότερα με την ονομασία Πεδιον Άρεως ή Πολύγωνο χαρακτηρίζαν ολόκληρη τη γύρω συνοικία. Η πρώτη ονομασία οφείλεται στο γεγονός ότι εκεί έκανε τα γυμνάσια του ο Στρατός της Φρουράς των Αθηνών. Από τότε μάλιστα που στο ανατολικό άκρο χτίστηκε η σχολή Ευελπίδων, στα 1900, και η Ιππευτική σχολή στην Οδό Μαυροματαίων, όλος αυτός ο τεράστιος χώρος ταυτίστηκε δικαιολογημένα με τη στρατιωτική εκπαίδευση και αυτό γιατί πέρα από τις εγκαταστάσεις, μεγάλα τμήματα του πάρκου ήταν αφιερωμένα για τα γυμνάσια των μονάδων αυτών. Η άλλη ονομασία της περιοχής οφείλεται στην πολυγωνική εξέδρα της στρατιωτικής μπάντας, που ήταν μόνιμα εγκατεστημένη ανάμεσα στην εκκλησία των Ταξιαρχών και τους στρατώνες του Ιππικού, και αποτελούσε κέντρο περιπάτων από την εποχή του Όθωνα, όταν η μπάντα έπαιζε εμβατήρια κάθε Κυριακή πρωί¹.

¹ «Οδωνυμικά. Η σημασία των ονομάτων των οδών της Αθήνας», Γ' ολοκληρωμένη Έκδοση, Τόμος Γ', «Πλατείες-Άλση-Πάρκα», 1997.

Η περιοχή γύρω από το Πεδίο Άρεως ήταν αραιοκατοικημένη και οι πυκνοκατοικημένες συνοικίες της κυψέλης και του Γκύζη, ήταν χωράφια όπου έσπερναν κυρίως κριθάρι². Η περιοχή μέχρι την δεκαετία του '20 θεωρούνταν εξοχική. Σε αυτό συνέβαλλαν και τα ρέματα που διέτρεχαν τις δύο μεγαλύτερες πλευρές του πάρκου. Η περιοχή που σήμερα εννοούμε ως πεδίο Άρεως, ήταν ένας ακάλυπτος χώρος ανάμεσα στις αραιοκατοικημένες αυτές συνοικίες και αυτό γιατί σε αρκετά του σημείο αποκόπτονταν από τον υπόλοιπο ιστό λόγω των ρεμάτων και των λιγοστών σημείων πρόσβασης (σε κάποια σημεία, την πρόσβαση διευκόλυναν γέφυρες).

Μέχρι να τραβήξουν την προσοχή των επισκεπτών η πλατεία Ομόνοιας και Συντάγματος, ο άξονας της Πατησίων από την Ομόνοια ως το Πεδίο Άρεως αποτελούσε ζώνη περιπάτου. Με διάταγμα του 1887, στο οποίο προβλεπόταν η λεωφόρος Αλεξάνδρας να είναι «τερματική οδός της πόλεως»³, ολόκληρη η περιοχή, μέχρι τα Τουρκοβούνια χαρακτηρίστηκε αναδασωτέα. Το σχέδιο υλοποιήθηκε μόνο μέχρι την Σχολή Ευελπίδων και γύρω από αυτή. Οι διαδοχικές επεκτάσεις του σχεδίου των Αθηνών, χαρακτήρισαν το χώρο που σήμερα γνωρίζουμε ως Πεδίο Άρεως, ως μη οικοδομήσιμο και προς κοινή χρήση (με διάταγμα του 1900 και με το νόμο 6171 του 1930), «εξυπακουόμενου εν τη έννοια ταύτη του εξωραϊσμού και της φυτεύσεως προς εξυπηρέτησιν των κατοίκων της

² «Οι Συνοικίες των Αθηνών. Η πρώτη επίσημη διαίρεση». Έρευνα Ξάνθη Β. Γιαταγάνη- Βασιλική Ματζώρου, Ελευθέριος Σκιαδάς. Δήμος Αθηναίων (πολιτισμικός οργανισμός), Ιούνιος 2001.

³ Α. Δημητρακόπουλος. «Το Πεδίον του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

Η αποτύπωση της κατάστασης στις αρχές του 20ου αιώνα

“Οι συνοικίες των Αθηνών. Η πρώτη επίσημη διαίρεση”

πρωτευούσης»⁴. Παρά τις προβλεπόμενες ενέργειες, για δεκαετίες δεν έγινε κάτι για την εφαρμογή τους. Αντίθετα, πολλαπλασιάστηκαν στο χώρο οι διάφορες εγκαταστάσεις.

Οι χρήσεις

Στην σημερινή πλατεία Αιγύπτου, στη διασταύρωση των οδών Πατησίων και Αλεξάνδρας βρισκόταν κάποτε το Γυμναστήριο του Πανελληνίου και οι δύο λεωφόροι συναντιόντουσαν με παρακαμπτήριους δρόμους. Μετά την απαλλοτρίωση του για να συνδεθούν οι οδοί, οι αθλητικές εγκαταστάσεις μεταφέρθηκαν στο εσωτερικό του πεδίου Άρεως, όπου βρίσκονται μέχρι και σήμερα. Στο ανατολικό μέρος του χώρου άρχισε να λειτουργεί το 1904 το κτίριο της Σχολής Ευελπίδων, που χτίστηκε σε σχέδια του Ερνέστου Τσίλλερ. Όταν το κτίριο σχεδιάστηκε ήταν το πιο απομακρυσμένο κτίριο της πόλης προς την ανατολική πλευρά της, ενώ σήμερα βρίσκεται στο κέντρο της⁵. Ένας από τους λόγους που ο χώρος αυτός του πρασίνου διασώθηκε της οικοδομικής δραστηριότητας, ήταν τα ρέματα που όριζαν την κενή περιοχή και η χρησιμοποίηση του ως χώρου ασκήσεων του Στρατού. Το εκτενές άρθρο του Επιθεωρητή Δημοσίων Έργων, Αν. Δημητρακόπουλου στα Τεχνικά χρονικά του 1935, αναφέρει ότι μέχρι τότε υπήρχαν στην περιοχή κατά παράβαση του σχεδίου Πόλεως «το νοσοκομείον κτηνών, τα κτήρια της γεωγραφικής υπηρεσίας Στρατού,

⁴ Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

⁵ «Ενθύμιον των Αθηνών. Η Αθήνα, ο Πειραιάς και τα προάστια στις αρχές του αιώνα», Θ. Παπαιωάννου, Εκδόσεις «Γνώση».

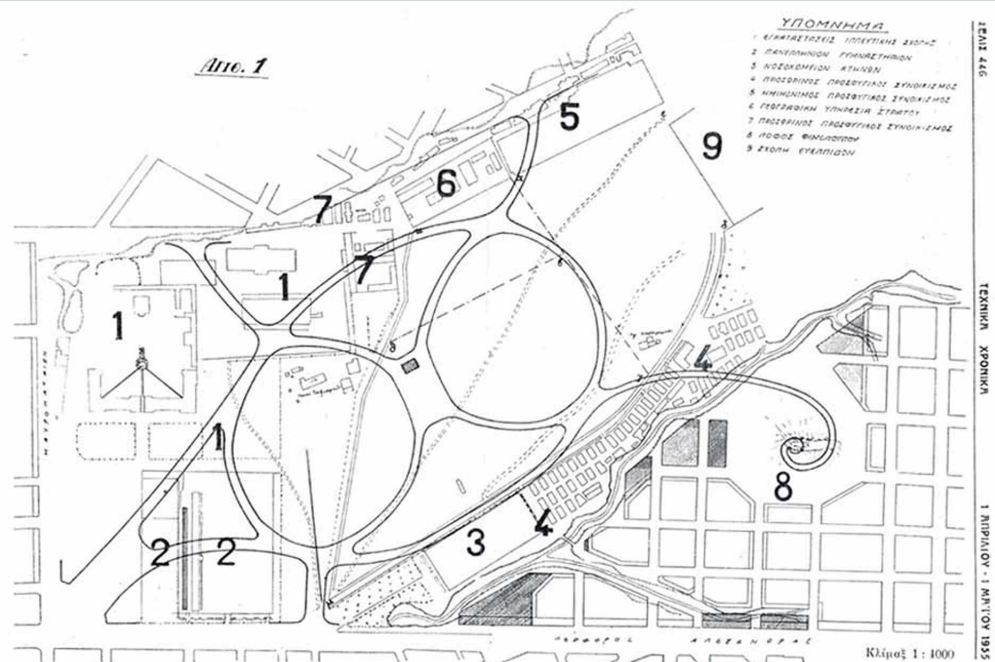
3 προσφυγικοί συνοικισμοί, καφενεία, γκαράζ, ιδιωτικών σχολείων κ.τ.λ.»⁶

κατά τη Μικρασιατική καταστροφή στην περιοχή φιλοξενήθηκαν, σε μόνιμους και ημιμόνιμους συνοικισμούς πρόσφυγες, που κατέφθασαν έχοντας απόλυτη ανάγκη στέγασης. Η μελέτη για το σχεδιασμό του Άλσους, ανέφερε την απομάκρυνσή κάποιων (με εγκατάσταση των προσφύγων σε πολυκατοικίες που προβλέπονταν κατά το σχεδιασμό) και τη μονιμοποίηση κάποιων άλλων αλλά οι συνοικισμοί παρέμειναν και απομακρύνθηκαν σταδιακά μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60.

Όλα αυτά τα κτίρια κρίθηκε πως έπρεπε να απομακρυνθούν από το χώρο όπου προβλέπονταν, ανάμεσα σε διάφορα σενάρια, να γίνει ένας ενιαίο χώρος πρασίνου και το Ηρώο του Εθνικού Αγώνος. Η ιδέα αυτή, που προέκυψε και ψηφίστηκε στις πρώτες Εθνικές Συνελεύσεις, απασχόλησε για πολύ καιρό τους υπεύθυνους. Το κτίριο, του Ηρώου, θεμελιώθηκε και περιτοιχίστηκε για να προστατευθεί αλλά η ολοκλήρωσή του αναβαλλόταν συνεχώς. Πρόκειται για ένα «ασκεπή ναό του Σωτήρος», ο οποίος δεν είχε προσδιοριστεί, παρά το μεγάλο χρονικό διάστημα μελέτης, ως προς το σχήμα, το μέγεθος, τη δαπάνη και το χρόνο εκτέλεσης, γι' αυτό και εγκαταλείφθηκε. Νέα προοπτική ως προς την αξιοποίηση του πάρκου, δόθηκε το 1927, με την ίδρυση της Επιτροπής δημοσίων κήπων και δενδροστοιχιών. Τα προβλήματα που αντιμετώπισε η

⁶ Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

Η κατάσταση πριν το σχεδιασμό ('30)

επιτροπή είχαν να κάνουν με τις διοικητικές αρμοδιότητες, την έλλειψη χρημάτων, αλλά και ζητήματα πρακτικά, όπως την έλλειψη φυτωρίων για την γρήγορη διαμόρφωση του κήπου. Μεγάλα προβλήματα υπήρχαν και ως προς την απομάκρυνση των παράνομων εγκαταστάσεων επί του πάρκου.

1934-η μορφή του Πεδίου Άρεως

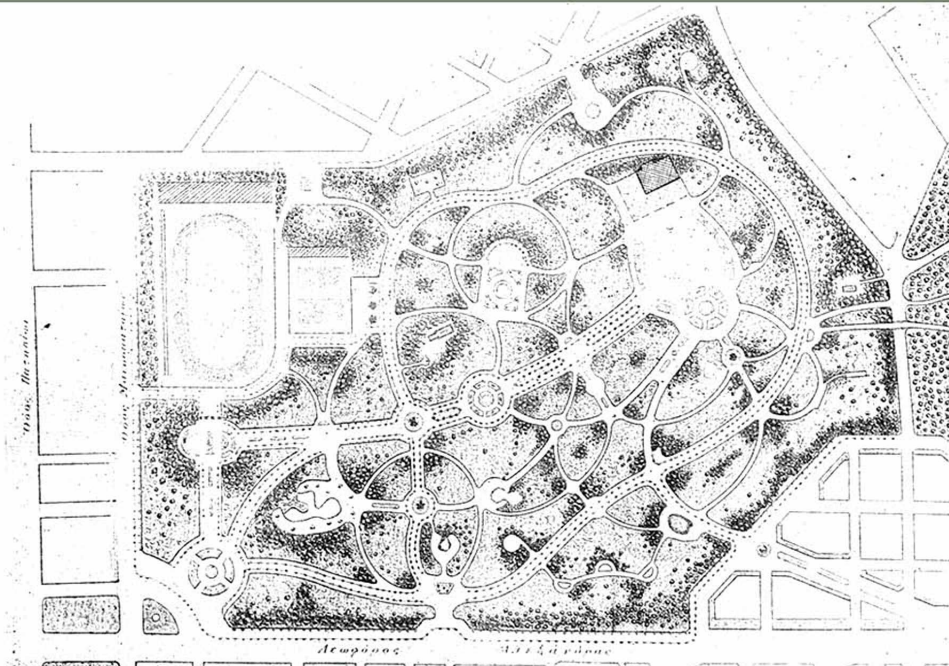
Είναι χαρακτηριστική η άποψη που Α. Δημητρακόπουλου για το Πεδίον Άρεως που από τότε θεωρούταν ότι «εάν [...] ήτον άλλοτε εσχατιά της πόλεως, σήμερα περιλαμβάνεται εις τα κέντρα αυτής και μόνον δε εκ του λόγου τούτου ήτο στοιχειωδώς επιβεβλημένος ο ευπρεπισμός του». Και συνεχίζει παρακάτω, λέγοντας «η πρωτεύουσα, εν σχέσει προς τον πληθυσμόν και την οικοδομημένην επιφάνεια στερείται αρκετών ευρέων κοινόχρηστων εκτάσεων πρασίνου δια την εξυπηρέτησιν της υγείας και της αναψυχής του λαού»⁷.

Η σημερινή μορφή του πάρκου δόθηκε το 1934 με ενέργειες του Π. Ράλλη, υπουργού Συγκοινωνίας και των Παύλου Καλλιγιά, Αρ. Ζάχου, Αν. Μεταξά, Ζ. Παπαντωνίου, Εμ. Κριεζή, Κ. Παρθένη κ.α.⁸ Από τότε αποτελεί το μεγαλύτερο κήπο της Αθήνας με έκταση 230 στρέμματα, χωρίς να υπολογίζεται το τμήμα μετά την οδό Μουστοξύδη στο οποίο βρισκόταν η Σχολή Ευελπίδων. Τότε στα πλαίσια του σχεδιασμού κατασκευάστηκαν «οι εκτός του κήπου οδοί Μαυρομματαίων και Μουστοξύδη προς αποκατάστασιν της συγκοινωνίας τροχοφόρων, ήτις

⁷ Α. Δημητρακόπουλος. «Το Πεδίον του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

⁸ «Οδωνυμικά. Η σημασία των ονομάτων των οδών της Αθήνας», Γ' ολοκληρωμένη Έκδοση, Τόμος Γ', «Πλατείες-Άλση-Πάρκα», 1997.

Η πρόταση διαμορφώσεως του 1934

θα αποκλειστεί εντός του κήπου»⁹. Παράλληλα, ελήφθη η απόφαση να κατασκευαστούν υπόνομοι επί των ρευμάτων προς το Νοτιοανατολικό μέρος του κήπου στο τέρμα του τότε σχεδίου πόλεως. Το σχέδιο έγινε χωρίς να ληφθούν υπ' όψιν σημαντικές εκτάσεις, γεγονός που παγίωσε κάποιες από αυτές, ενώ όσες προστέθηκαν αργότερα, δημιούργησαν ασυνέχειες στον ήδη πολύπλοκο ιστό. Συγκρίνοντας τις αεροφωτογραφίες προκύπτει ότι οι εγκαταστάσεις που απομακρύνθηκαν είναι το κτηνιατρείο, η ιππευτική σχολή και οι προσφυγικοί οικισμοί πολύ μετά από την ολοκλήρωση του κήπου, ενώ παρέμειναν ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος, η Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού και οι δύο εκκλησίες, γιατί θεωρήθηκε ότι δεν εμπόδιζαν τη λειτουργία του κήπου. Η κεντρική ιδέα για τη διαμόρφωση του κήπου, φαίνεται και από το διάγραμμα που συμπεριλαμβάνεται στο άρθρο του Α. Δημητρακόπουλου.

Η συγκεκριμένη μορφή, έχει επηρεαστεί άμεσα από την ανάγκη για εξοικονόμηση χρημάτων και χρόνου, αλλά και από το γεγονός ότι κάποιες εγκαταστάσεις δεν έγινε δυνατό να απομακρυνθούν μέχρι την έναρξη της διαδικασίας σχεδιασμού, ενώ στο άρθρο τονίζεται ότι «η δοθείσα μορφή αποκαθιστά σήμερα το φυτευόμενο μέρος του κήπου εις οργανικόν σύνολον συνδεόμενον ομαλώς με τας συγκοινωνιακάς αρτηρίας οδού Πατησιών και λεωφόρου Αλεξάνδρας[...] και επιτρέπει την βαθμιαίαν εις αυτό προσθήκην τμημάτων πρασίνου χωρίς

⁹ Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

μεταβολήν εις την λειτουργίαν του»¹⁰. Η λογική των κύκλων με διαφορετικές ακτίνες που τέμνονται για να δημιουργήσουν αυτό το οργανικό σύνολο, βασίζεται στην άποψη ότι «αι εξωτερικαί προοπτικαί απόψεις πρέπει να εκτείνωνται και μέχρι του πέραν του κήπου απώτατου ορίζοντος όταν συντρέχει αισθητική αρμονία. Όταν δηλαδή ο ανοιχτός ορίζων δεν διακόπτεται δια της παρεμβολής ανώμαλων ή προκλητικών οικοδομικών συγκροτημάτων ή όταν ταύτα λόγω της αποστάσεως δεν κυριαρχούν επί της οπτικής αντιλήψεως του παρατηρητού. Εις αντίθετον περίπτωσιν επιβάλλεται η δημιουργία τεχνητού ορίζοντος δια προπετασμάτων πρασίνου όσον το δυνατόν μεμακρυσμένων του τόπου κινήσεως των περιπατητών, με ποικιλίαν εις τα ύψη, την μορφήν και τον χρωματισμόν των δέντρων»¹¹. Ίσως έτσι εξηγείται γιατί καμία από τις κινήσεις που διαγράφονται στο σχέδιο δεν είναι διαμπερής.

¹⁰ Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450

¹¹ Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450

Σ ή μ ε ρ α

Σήμερα το πάρκο διατηρεί την κεντρική ιδέα και τη μορφή που είχε πάρει κατά το Μεσοπόλεμο, με πολύ μικρές αλλαγές. Οι προσφυγικοί οικισμοί που απομακρύνθηκαν όπως αναφέραμε κατά τη δεκαετία του '60, άφησαν κενούς μακρόστενους χώρους που δεν προσαρμόστηκαν στο σχεδιασμό του πάρκου και αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στις αεροφωτογραφίες και τα σχέδια της υπάρχουσας κατάστασης. Μέχρι τα τελευταία χρόνια, άλλαξαν μόνο χρήσεις στο χώρο του κήπου και καμία πρόθεση ως προς τον σχεδιασμό του ήδη μελετημένου χώρου ή του ασύνδετου και απομονωμένου περιβάλλοντος χώρου της Σχολής Ευελπίδων δεν παρουσιάστηκε επίσημα. Η τελευταία μεταφέρθηκε και στα κτίρια της Σχολής φιλοξενούνται μέχρι σήμερα τα δικαστήρια. Στο χώρο έγιναν και 2 αναψυκτήρια. Το ένα στη πλατεία Πρωτομαγιάς, την αλάνα όπου γίνονταν παλιότερα οι ασκήσεις του Στρατού και παρέμεινε έτσι για τα επόμενα χρόνια και το παλιότερο στην οδό Μαυροματαίων με σημαντική καλλιτεχνική και πνευματική κίνηση. Στο χώρο του πεδίου Άρεως βρίσκονται οι Εκκλησίες των Παμμεγίστων Ταξιαρχών και του Αγ. Χαραλάμπους, θερινά θέατρα και αναψυκτήρια, ένα φυτώριο, καθώς και ένα δημοτικό και ένα Γυμνάσιο. Στην οδό Μαυροματαίων, σταθμεύουν και παραλαμβάνουν επιβάτες, τα λεωφορεία του Κ.Τ.Ε.Λ. Αττικής. Στον ίδιο δρόμο απέναντι από το πάρκο, βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, με είσοδο από την οδό Πατησίων.

Συμπληρωματικά στο ανώτερο σημείο του πάρκου, βρίσκονται δίπλα στο γυμνάσιο, 2 γήπεδα μπάσκετ και το πνευματικό κέντρο του Δήμου Αθηναίων, με έντονη

Εξέλιξη της περιοχής και μετατροπές του σχεδίου

Αεροφωτογραφία του 1988

δραστηριοποίηση στον αθλητικό και καλλιτεχνικό τομέα. Επίσης πρέπει να αναφέρουμε ότι στο χώρο φιλοξενούνται οι προτομές των Ηρώων του 1821, το άγαλμα του Βασιλέως Κωνσταντίνου, το άγαλμα της Αθηνάς, το μνημείο του Αλ. Υψηλάντη και άλλα. Από την περίοδο των Ολυμπιακών αγώνων υπάρχει η πρόθεση να γίνουν αλλαγές στο χώρο του πάρκου. Οι τροποποιήσεις που ακόμα γίνονται, αφορούν αραιώσεις του πρασίνου, αλλαγές στα υλικά επίστρωσης και κλείσιμο των εισόδων στο πάρκο. Σχέδια της μελέτης αυτής δεν βρέθηκαν και εφόσον οι εργασίες συνεχίζονται δεν υπάρχει σαφής εικόνα του επιδιωκόμενου αποτελέσματος.

Όσον αφορά τις χρήσεις των γύρω του πάρκου κτιρίων, αυτές διαφοροποιούνται ανά δρόμο αλλά και από το ένα άκρο του πάρκου στο άλλο. Στο βόριο άκρο του πάρκου, η οδός Ευελπίδων, συγκεντρώνει χρήσεις εμπορίου και γραφείων, ενώ οι κατοικίες ακόμα και στους ορόφους είναι περιορισμένες. Αυξάνονται όμως σταδιακά, περνώντας τα Δικαστήρια. Γύρω από τα Δικαστήρια και λόγω της κίνησης που παρατηρείται παρουσιάζεται πυκνωση των χρήσεων αναψυχής και εμπορίου. Η οδός Μαυρομματαίων, συμπεριλαμβάνει, το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, γραφεία, αλλά και κατοικίες, ενώ η οδός Βαλτινών, ξεκινά συμπεριλαμβάνοντας κατοικίες, αλλά η συνέχειά της (Μπόσγου) πλησιάζοντας την Αλεξάνδρας, παίρνει εμπορικό χαρακτήρα και χρήσεις αναψυχής. Είναι λογικό πλησιάζοντας τόσο προς το κέντρο της πόλης, να περιορίζεται σε τέτοιο βαθμό η κατοικία.

Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης

Σχέδια από το αρχιτεκτονικό γραφείο "a.t.d."

Σ ύ γ χ ρ ο ν α π ρ ο β λ ή μ α τ α -χρήσεις και διάταξη

Ο σχεδιασμός του πάρκου φαίνεται πως κάποτε κάλυπτε τις ανάγκες της εποχής για υπαίθρια ζωή «κατά τας ωραίας ημέρας του χειμῶνος και κατά τας θερινὰς νύκτας»¹². Μέχρι πριν λίγο καιρό το πάρκο ήταν εγκαταλελειμμένο, ενώ αυτή τη στιγμή γίνονται εργασίες με στόχο το κλείσιμο των εισόδων και τον έλεγχο του πάρκου, την ανανέωση των υλικών και την αραιώση της φύτευσης. Το κλείσιμο των εισόδων του πάρκου μπορεί να διευκολύνει κατά μια έννοια τον έλεγχο του χώρου, δημιουργεί όμως μία σειρά από προβλήματα. Αναγκάζεται ο περαστικός να διανύσει μεγάλες αποστάσεις για να εισέλθει, με αποτέλεσμα να μην αποτελεί πέρασμα και κυρίως να απομονώνει περιοχές, δημιουργώντας «σκοτεινές» ζώνες. Η εγκατάλειψη του, δεν έχει να κάνει μόνο με τις αρμόδιες υπηρεσίες. Παράλληλα το πάρκο εγκαταλείφθηκε και από τους επισκέπτες. Δεν αποτελεί πλέον σημείο συνάντησης και προορισμό επισκεπτών, παρά μόνο όσων κατοικούν στη γύρω περιοχή. Για την ακρίβεια μπορούμε να πούμε ότι πρόκειται για ένα χώρο όπου ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες επισκέπτονται σε μεγάλο βαθμό. Ο χώρος έχει πάψει να καλύπτει τις ανάγκες των κατοίκων. Δεν αποτελεί καν πέρασμα από τη μία συνοικία στην άλλη και αυτό γιατί λείπουν οι κάθετες και οριζόντιες κινήσεις. Εκτός από τα παραπάνω, ο κήπος δημιουργεί και αίσθημα ανασφάλειας στους επισκέπτες την ημέρα αλλά κυρίως τη νύχτα, όταν το

¹² Α. Δημητρακόπουλος. «Το πεδίο του Αρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450

πάρκο ερημώνει και είναι τόπος συνάντησης περιθωριοποιημένων ομάδων.

Οι εγκαταστάσεις που φιλοξενούνται στο πάρκο, εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο την ανέχεια των γυμναστών και τα κτίσματα τους επεκτάθηκαν άναρχα αλλοιώνοντας την εικόνα του κήπου. Πρόκειται για τις εγκαταστάσεις του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου, που ούτως ή άλλως έχουν κριθεί παράνομες, αλλά παρ' όλα αυτά επεκτείνονται συνέχεια εις βάρος του κήπου, τα δύο αναψυκτήρια και το θέατρο «Αλσος». Το ζήτημα του Πανελληνίου, απασχόλησε τους υπεύθυνους για το σχεδιασμό του πάρκου για πολλά χρόνια και ήταν μία από τις αιτίες καθυστέρησης της ανάπτυξης. «Ιδίως η εμμονή του Πανελληνίου γυμναστικού συλλόγου εις τας ανωτέρω μνημονευόμενας αντιλήψεις του, είχε προκαλέσει σοβαρώτατην αντίθεσιν μεταξύ αυτού και της επιτροπής κήπων και δενδροστοιχιών και δημιουργήσει εις τινας κύκλους την παρεξήγησιν, ότι, εσκοπείτο η εξόντωσις του Πανελληνίου Γυμναστηρίου»¹³. Από τότε το γυμναστήριο, κατέλαβε μία μεγάλη έκταση του πεδίου Άρεως, με εγκαταστάσεις που δεν είναι κοινόχρηστες, παρότι το 1977 με προεδρικό διάταγμα χαρακτηρίστηκε ως «χώρος κοινόχρηστων αθλητικών εγκαταστάσεων». Οι αρμόδιες υπηρεσίες κατά διαστήματα αναγγέλλουν την επικείμενη κατεδάφιση των εγκαταστάσεων, αλλά παραμένουν άθικτες και επεκτείνονται με νέες εξίσου παράνομες επεμβάσεις. Τα 372.862 ευρώ, που έχουν επιβληθεί ως πρόστιμο για την ανέγερση και διατήρηση

¹³ Α. Δημητρακόπουλος. «Το Πεδίον του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450

Υπάρχουσα κατάσταση

των αυθαιρέτων κατασκευών δεν φαίνεται ότι πρόκειται να εισπραχθούν. Πλέον «μεθοδεύεται η νομιμοποίησή των αυθαιρέτων με επιχείρημα ότι οι εγκαταστάσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες»¹⁴, 7 χρόνια μετά την πρώτη αυτοψία της Πολεοδομίας.

Όπως προαναφέρθηκε, στα όρια του πεδίου Αρεως, σταθμεύουν τα υπεραστικά λεωφορεία του Νομού Αττικής, με πολύ συχνά δρομολόγια, με αποτέλεσμα να δημιουργείται στην οδό Μαυροματαίων, ένας μη οργανωμένος συγκοινωνιακός κόμβος. Προκαλείται έτσι κυκλοφοριακή συμφόρηση από τα σταθμευμένα λεωφορεία αλλά και ένα ακόμα μέτωπο που εμποδίζει την οπτική επαφή με τον κήπο. Επίσης οι επιβάτες συγκεντρώνονται στο πεζοδρόμιο, καθώς δεν υπάρχουν υποδομές έκτος από τα λυόμενα εκδοτήρια εισιτηρίων. Μπορεί να μην συνδυάζεται αυτή η δραστηριότητα με ένα κήπο αλλά αποτελεί ένα πόλο συγκέντρωσης κόσμου, που δεν διοχετεύεται με κανένα τρόπο στο εσωτερικό. Αποτελεί απλώς ένα ακόμη πρόβλημα.

Επίσης τα κτίρια που υπάρχουν στο πάρκο, δεν έχουν συνδυαστεί στις περισσότερες περιπτώσεις με τις χαράξεις. Αυτό συμβαίνει μόνο για την εκκλησία του Αγ. Χαραλάμπους, αλλά και πάλι παρατηρώντας τον προαύλιο χώρο της εκκλησίας βλέπει κανείς την πίσω όψη του Δημοτικού σχολείου. Το σχολείο αυτό, έχει την κεντρική του όψη του πλάγια στην γωνία των οδών Μουστοξύδη και Βαλτινών, χωρίς να βλέπει καθόλου προς

¹⁴ Ο «Ιός» της Κυριακής, «Πεδίον ολυμπιακής αυθαιρεσίας», Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία, 23/1/2005

Μέτωπο πάρκου από οδό Μαυροματαίων

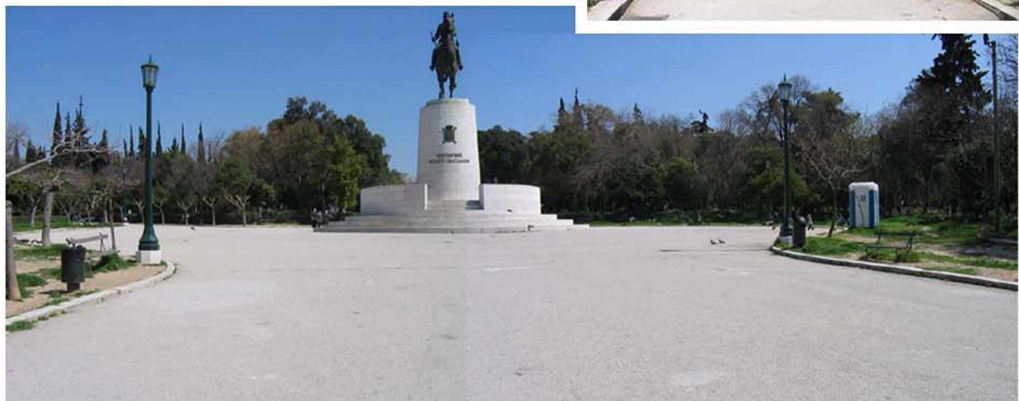

το πράσινο και η είσοδος του είναι επί της οδού Μουστοξύδη, άξονα μεγάλης κυκλοφορίας.

Συμπληρωματικά ο Πανελλήνιος, η Γεωγραφική Υπηρεσία Στρατού και τα φυτώρια αποτελούν χρήσεις που επιβάλλεται ή θεωρήθηκε ότι έπρεπε να είναι περιφραγμένες ή περιτοιχισμένες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, το πάρκο να είναι απροσπέλαστο από πολλά σημεία της περιμέτρου του. Σήμερα που το πάρκο είναι περιφραγμένο και έχουν περιοριστεί οι εισοδοί, η περίφραξη των φυτωρίων, δεν εκπλήσσει τον επισκέπτη. Παρ' όλα αυτά για 460 μέτρα κινούμενος κάποιος στην περίμετρο του πεδίου Άρεως, συναντά τοίχο, μεγαλύτερο των 2μ. Με αυτόν τον τρόπο δεν στερείται μόνο η πρόσβαση στο πάρκο, αλλά και η οπτική επαφή. Αναλύοντας την επίδραση των επιλεγμένων χρήσεων, πρέπει να προσθέσουμε ότι αυτές ελάχιστα συσχετίζονται με τις χαράξεις. Στα σημεία που παλιότερα υπήρχαν χρήσεις, όπως φαίνεται και από τα αντίστοιχα διαγράμματα, η προσθήκη πρασίνου έγινε με τέτοιο τρόπο που δημιούργησε ασυνέχειες στον ιστό. Τέλος, όσων αφορά τις χρήσεις, αυτές είναι διασκορπισμένες χωρίς να μπορούμε να αναγνωρίσουμε τη λογική της διάταξης. Μοναδικές εξαιρέσεις, οι εκκλησίες που βρίσκονται στο χώρο αυτό πολύ πριν το σχεδιασμό του.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του υπάρχοντος σχεδίου, είναι ότι οι χαράξεις του δικτύου, τεμνόμενες σε αρκετές περιπτώσεις δημιουργούν κόμβους. Οι κόμβοι αυτοί συνήθως έχουν ένα ομόκεντρο κύκλο στο εσωτερικό, και κάποια παγκάκια στην περίμετρο του, δηλαδή λείπουν από το πάρκο οι στάσεις και οι πλατείες που θα τις

Υπάρχουσα κατάσταση

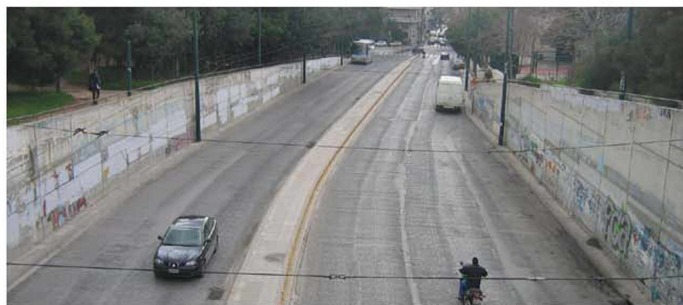

Κεντρική πλατεία και διαδρομές

προκαλούσαν. Γενικά δεν δίνεται έμφαση στη στάση, αφού η μόνη πρόβλεψη είναι τα παγκάκια παραπλεύρως των διαδρομών. Φαίνεται ότι κατά το σχεδιασμό του πεδίου Άρεως, δόθηκε περισσότερη έμφαση στη δημιουργία ενός χώρου περιπάτου, παρά ενός κήπου. Αυτό φαίνεται και από τη δημιουργία κινήσεων χωρίς εμφανή προορισμό που απλά περιπλέκονται μεταξύ τους. Αυτό μπορεί να ήταν αρκετό τη δεκαετία του '30, αλλά σήμερα οι υποπεριοχές αυτές, δεν χρησιμοποιούνται από τους περαστικούς και είναι εγκαταλελειμμένες. Το γεγονός αυτό θα ήταν λιγότερο σημαντικό, αν οι δευτερεύοντες άξονες κίνησης παρείχαν τη δυνατότητα οπτικής επαφής και ελέγχου του άμεσου περιβάλλοντος, προοπτική του χώρου και στοιχεία προσανατολισμού σε αυτόν.

Αυτά τα χαρακτηριστικά έχει μόνο ο κεντρικός άξονας κίνησης, αλλά, παρότι ξεκινά ομαλά από την πλατεία Αιγύπτου, καταλήγει στην μεγάλη, κεντρική πλατεία του πάρκου, από την οποία η έξοδος είναι ασαφής. Από αυτό το σημείο, λόγω των αλλαγών των χρήσεων και της διάσπασης του χώρου από την οδό Μουστοξύδη, των μεταγενέστερων επεμβάσεων, η κατάσταση είναι άναρχη. Η προέκταση της γέφυρας πάνω από την οδό Μουστοξύδη, δημιουργεί μία μεγάλη σκληρή πλατεία, με ένα αναψυκτήριο, που χωρίζεται στο κάτω άκρο της με ζώνη πρασίνου από την κεντρική πλατεία, ενώ στο άλλο της άκρο συναντά τα περιφραγμένα και φυλασσόμενα Δικαστήρια. Για τον υπόλοιπο χώρο δεν έχει γίνει καμία πρόβλεψη. Με την πάροδο του χρόνου, έχουν προστεθεί κάποιες χρήσεις που καλύπτουν τις τοπικές ανάγκες. Πρόκειται για ένα σχολείο, το Πνευματικό

Οδός Μουστοξύδη

Γέφυρα - πλατεία

κέντρο του Δήμου Αθηναίων και δύο γήπεδα μπάσκετ, που φιλοξενούν τοπικές ομάδες των γύρω συνοικιών. Η πρόσβαση σε αυτά αγγίζει μόνο τα όρια του πάρκου προς τους γύρω δρόμους και την πρόσβαση στο Πνευματικό κέντρο, ενώ χωματόδρομοι με μεγάλη κλίση συνδέουν τις υπόλοιπες χρήσεις. Στις παρυφές του πυκνού πρασίνου προς τα βορειοανατολικά, το χώρο εκμεταλλεύονται ανοργάνωτα τους καλοκαιρινούς μήνες ταβέρνες και αναψυκτήρια. Το παράδοξο είναι ότι παρότι η περιοχή παραμελήθηκε από άποψη σχεδιασμού, είναι η μόνη ζωντανή περιοχή ακόμα και το βράδυ, λόγω των χρήσεων αναψυχής, πολιτισμού και αθλητισμού.

Η ταυτότητα

Από την άλλη πλευρά, το πάρκο αυτό αποτελεί σημείο συνάντησης περιθωριοποιημένων ομάδων και μεταναστών, αλλά και χώρο εκτόνωσης. Πρόκειται για ανθρώπους που είναι περισσότερο εξοικειωμένοι με τη ζωή στο δημόσιο χώρο, από την οποία ο μέσος όρος των κατοίκων της πόλης έχει αποστασιοποιηθεί. Αυτό το αντιλαμβάνεται εύκολα ένας επισκέπτης, αφού ακόμα και στη μία και μοναδική παιδική χαρά που είναι ανοιχτή στο κοινό, τα παιδιά τους πηγαίνουν εκεί μόνο μετανάστες. Παραδείγματα του τρόπου που χρησιμοποιούν το χώρο βλέπουμε στις φωτογραφίες. Σημαντικό παράδειγμα αποτελεί η κεντρική πλατεία, που χρησιμοποιείται από Ινδούς και Πακιστανούς μετανάστες για να παίξουν κρίκετ. Επίσης από την χρήση του πάρκου και από την ανάγκη για δευτερεύουσες κινήσεις, έχουν δημιουργηθεί διαδρομές μέσα στο πράσινο και ξέφωτα. Σε κάποια από αυτά ηλικιωμένοι, μεταφέροντας τραπέζια και καρέκλες από τα σπίτια τους, συγκεντρώνονται για να

Ταυτότητα

Οικειότητα του χώρου

επικοινωνήσουν και να παίξουν τάβλι. Η δραστηριότητα αυτή είναι χαρακτηριστική στον κεντρικό άξονα κίνησης, τα μεσημέρια των ηλιόλουστων ημερών.

Είναι σημαντικό ότι ένας χώρος που τώρα έχει αρχίσει να αναδιοργανώνεται, αποτελεί περιβάλλον φιλόξενο, για όλους αυτούς τους ανθρώπους και είναι εκείνοι μόνο που διατηρούν μία αρμονική σχέση με το δημόσιο χώρο και συνεχίζουν να τον οικειοποιούνται. Σε αυτό βέβαια δεν παίζει ρόλο μόνο η επιθυμία να βρεθείς σε αυτό το περιβάλλον, αλλά και η ανάγκη. Μία ανάγκη που έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση τους και τη διαφυγή από την καθημερινότητα.

Τ ο π ί ο - π ά ρ κ ο - κ ή π ο ς - ά λ σ ο ς

Άλσος, το, ουσ.= μικρό δάσος //μεγάλος κήπος με δενδροστοιχίες, πρασιές κ.τ.λ.

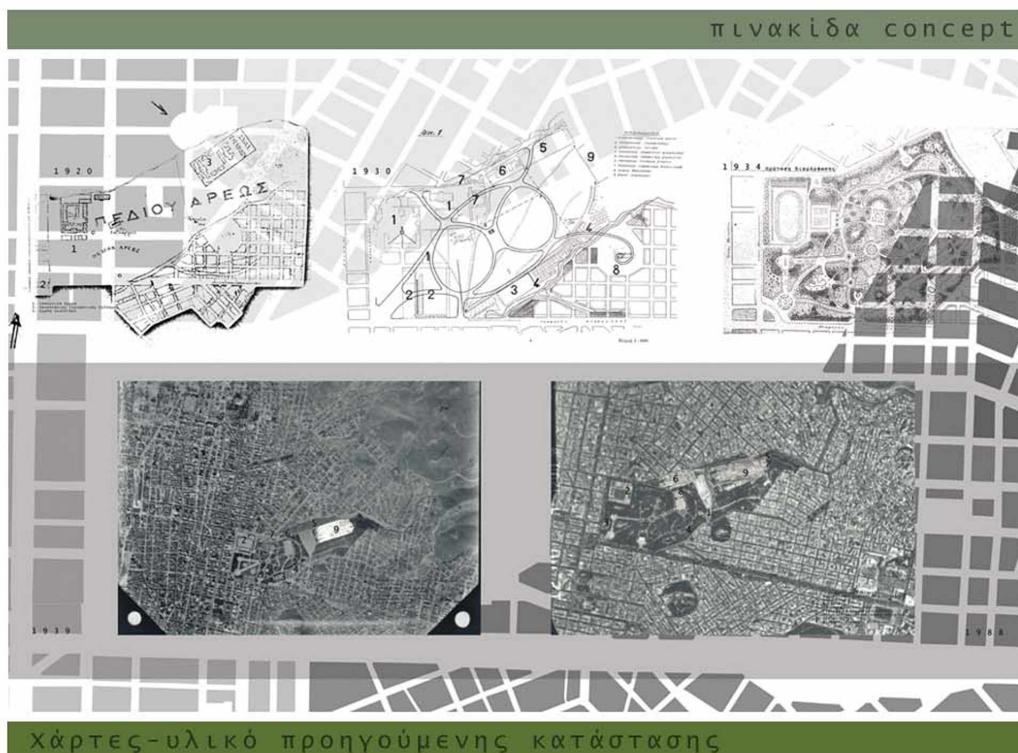
Κήπος, ο, ουσ.= ο τόπος όπου καλλιεργούνται δέντρα οπωροφόρα, λαχανικά ή άνθη//περιβόλι

Πάρκο, το, ουσ.= αλσύλλιο//μεγάλος δενδρόφυτος κήπος για περιπάτους.

Τοπίο, το, ουσ.= εξοχική τοποθεσία με κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό.¹⁵

Μελετώντας τη βιβλιογραφία, είναι προφανής η σύγχυση όσον αφορά το χαρακτηρισμό του πεδίου του Άρεως. Αλλού αναφέρεται ως Άλσος και αλλού ως πάρκο ή κήπος πολλές φορές δε, οι χαρακτηρισμοί αυτοί απαντώνται ακόμη και στο ίδιο κείμενο. Ο χαρακτηρισμός του χώρου, προέκυψε ως ανάγκη ταυτόχρονα με την έναρξη του σχεδιασμού και το ερώτημα αυτό απαντήθηκε σταδιακά στην πορεία. Κατά την αναζήτηση των διαφορετικών αποχρώσεων μεταξύ των λέξεων "τοπίο", "πάρκο" και "κήπος", παρατηρείται πως γυρίζουν συχνά στις γνωστές αναφορές, όπως, παραδειγματος χάριν: την έννοια της "δεύτερης φύσης", τη διαφορά μεταξύ της "φυσικής φύσης" και της "τεχνητής φύσης". Αυτές οι απεικονίσεις χρησιμοποιούνται συχνά είτε για να καθορίσουν τα ακριβή όρια (όχι μόνο χωρικά) και την προέλευση των εννοιών, είτε για να προσπαθήσουν να επαναπροσδιορίσουν τους "ανοιχτούς χώρους" των παρόντων αστικών χώρων.

¹⁵ Ελληνικό Λεξικό, Τεγόπουλος- Φυτράκης, Έκδοση 1995.

Η διερεύνηση του ζητήματος αυτού, περνάει από τον ορισμό της "αστικής φύσης", το χρώμα της οποίας δεν είναι μόνο πράσινο, αλλά και γκρι: σε αυτήν ανήκουν τα δέντρα, οι φράκτες, οι χορτοτάπητες, αλλά και οι δρόμοι, οι πλατείες, το νερό που ρέει με τεχνητά μέσα, οι τοίχοι κ.α. Η έννοια του τοπίου, έχει υποβληθεί σε πολλές αλλαγές και η εξέλιξη φαίνεται να οδηγεί κάποιες φορές σε αποσύνδεση της ιστορίας ή ακόμα και του πρόσφατου παρελθόντος από το χώρο. Το σημερινό τοπίο όμως, σημαίνει πολύ περισσότερα από τα ορατά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εδάφους, και ο ορισμός του θα πρέπει να επεκταθεί ακριβώς προκειμένου να απορροφήσει τη αντιτιθέμενη αλληλεπίδραση μεταξύ της ανθρώπινης δραστηριότητας και του περιβάλλοντος. Και αυτό γιατί κάθε φυσικό, ανθρώπινο, πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό στοιχείο ενός τοπίου πρέπει να γίνει μέρος της ίδιας έννοιας. Παρότι φαίνεται πως συχνά μελετάμε τις περιοχές σαν να υπήρξαν από μόνες τους, είναι αλήθεια ότι κάθε χώρος είναι ένα τμήμα «ενός άνευ ραφής κόσμου που είναι πραγματικά αδύνατο να κοπεί σε κομμάτια»¹⁶.

Το τοπίο όμως, και κατά συνέπεια το άλλσος, ο κήπος και το πάρκο, είναι και μια πολιτιστική εφεύρεση, ένας μετασχηματισμός ενός χώρου που μπορεί να επέλθει από μία συγκεκριμένη επέμβαση, να έχει αισθητική αναφορά σε καλλιτεχνικά πρότυπα, αποκλειστικά ή σε συνδυασμό, με τις ανάγκες των ανθρώπων και τις

¹⁶ "Dictionary of Today's Landscape Designers", Pierluigi Nicolini, Francesco Pepishti, Skira Editore S.p.A, 2003.

συνθήκες ζωής τους¹⁷. Οι υπαίθριοι αστικοί χώροι σήμερα θα έπρεπε να είναι μία ακριβής απάντηση στη σύγχρονη ζωή. Η ίδια η σύγχρονη ζωή είναι ο λόγος για την ύπαρξη τους: η ανάγκη να βρεθεί «ένα προσωπικό καταφύγιο». Ο Nietzsche λέει ότι «αργά ή γρήγορα θα συνειδητοποιήσουμε ότι αυτό που χρειαζόμαστε στις πόλεις μας είναι σιωπηλοί χώροι, ευρύχωροι, άφθονοι, που γίνονται για περισυλλογή, όπου θα είμαστε σε θέση να πάρουμε τον εαυτό μας ένα περίπατο σε αυτούς τους κήπους»¹⁸.

Ο χώρος και η μνήμη

Η αναφορά σε ένα κήπο συνεπάγεται και αναφορά στο συναίσθημα. Η κλίμακα του χώρου, ο ήχος, το χρώμα, η μυρωδιά, ο ρυθμός κίνησης, η μοναξιά, η πολυκοσμία, η ησυχία, η ηρεμία, ο κίνδυνος δημιουργούν κάθε φορά διαφορετικά συναισθήματα και αναδεικνύουν την σχέση χώρου-μνήμης. Η σαφήνεια των συναισθημάτων αυτών είναι σημαντική για τον επισκέπτη. Άλλωστε η μνήμη είναι συνδεδεμένη με την ιστορία και η ιστορία με το χώρο. Πολλές από τις αναφορές στο χώρο, μπορεί να μην ανασύρουν αναμνήσεις αλλά έχουν αναφορά στη μνήμη και την ιστορία.

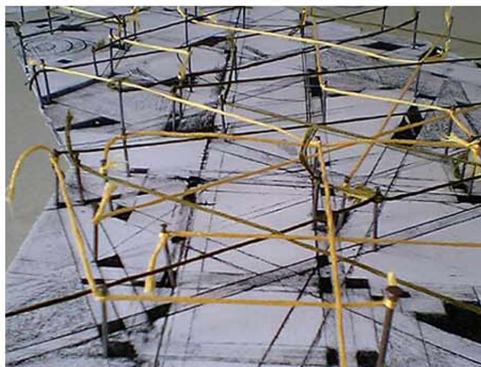
Ο χρόνος και η φύση

Οι κήποι ως προς τη σύλληψη τους αναπόφευκτα γυρίζουν γύρω από το θέμα αιώνιο-εφήμερο. Ανεξάρτητα από την εκάστοτε προσέγγιση, ο χρόνος επιδρά στο περιβάλλον

¹⁷ "Dictionary of Today's Landscape Designers", Pierluigi Nicolini, Francesco Pepishti, Skira Editore S.p.A, 2003.

¹⁸ "Dictionary of Today's Landscape Designers", Pierluigi Nicolini, Francesco Pepishti, Skira Editore S.p.A, 2003.

Μακέτα εργασίας κλ. 1:2000

και τις ανθρώπινες πρακτικές, όπως και η φύση που θα καταπατά πάντα τους κήπους. «Συνδεμένη με το χρόνο και οι δύο μαζί προσφέρουν τα εκούσια σχόλια τους στην πρόθεσή μας»¹⁹. Η σύνδεση μεταξύ φύσης και κήπου είναι τέτοια που «σε έναν όμορφο κήπο, η μεγαλειότητα της φύσης είναι πάντα παρούσα»²⁰.

Ο χρόνος ως προς τη φύση και το χώρο έχει και αυτός τις δικές του κλίμακες. Το φως και η σκιά συνεχώς αλλάζουν, αλλάζοντας πάντα την εικόνα, ενώ οι εποχές αλλάζουν προκαλώντας τις αισθήσεις. Η μυρωδιά, το χρώμα, οι διαστάσεις, έχουν την περιοδικότητα που ο χρόνος τους προσδίδει. Τα φυτά ανθίζουν, μεγαλώνουν, αποκτούν ή χάνουν το φύλλωμα τους, γεμίζουν και αδειάζουν το χώρο που τους δίνεται. Μεταμορφώνονται και χρωματίζονται, με την πάροδο του χρόνου. Τα χαρακτηριστικά αυτά, είναι που ενισχύουν την εμπειρία του τοπίου και της φύσης.

Δεδομένου ότι οι πόλεις μας γίνονται όλο και πιο αλλοιωμένες, οι κήποι ορίζουν την επικοινωνία μας αλλά και την αποσύνδεσή μας από τη φύση και είναι συχνά η μόνη αστική χωρική οντότητα διαθέσιμη για αυτή την αναγκαία αλλά σπάνια ουσιαστική επικοινωνία. «Ταυτόχρονα η φύση αποτελεί για τον άνθρωπο τον αποδοτικότερο τρόπο αντιμετώπισης της επιθετικότητας της σύγχρονης ζωής».²¹

¹⁹ "Dictionary of Today's Landscape Designers", Pierluigi Nicolini, Francesco Pepishti, Skira Editore S.p.A, 2003. Αναφορά στον Vladimir Sitta (74).

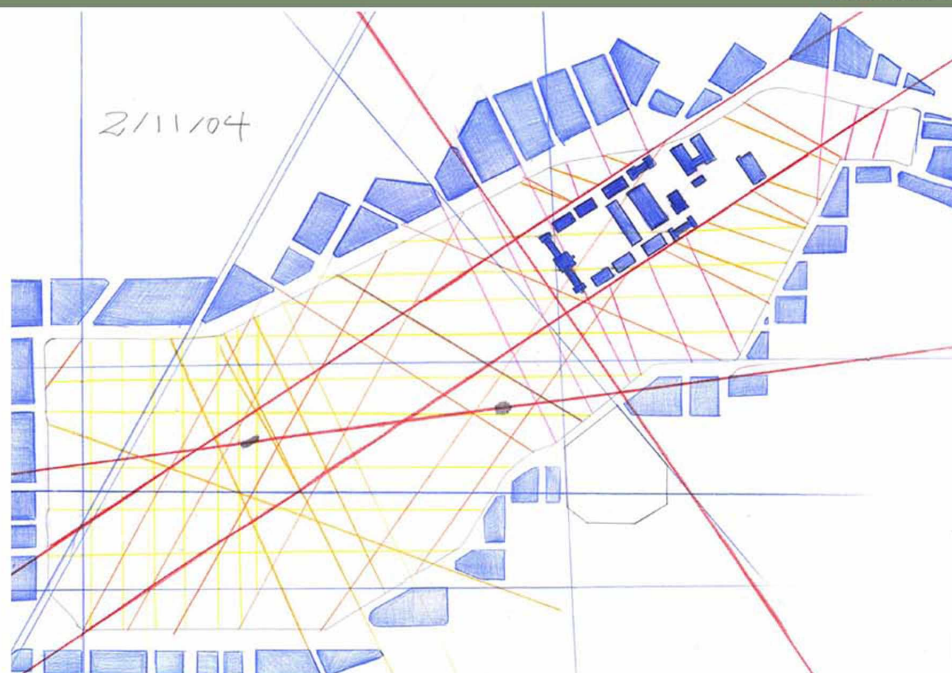
²⁰ <http://www.retailstore.gr/downloads/architecture/Luis%20Barragan.pdf>

²¹ <http://www.retailstore.gr/downloads/architecture/Luis%20Barragan.pdf>

Οι ανοιχτοί φυτεμένοι χώροι συμβάλλουν στην ευχάριστη παραμονή των χρηστών μέσα στα αστικά συγκροτήματα λόγω κυρίως της βελτίωσης του μικροκλίματος που επιτυγχάνουν. Η σύγχρονη ανάγκη να στριμωχτούν χώροι πρασίνου στα αστικά κέντρα, έχει να κάνει περισσότερο με την επαφή με τη φύση παρά με την ανάγκη για οξυγόνο. «Στους συγκεκριμένους χώρους ο θόρυβος ελαττώνεται και ο αέρας είναι καθαρότερος όχι βέβαια λόγω της μεγαλύτερης ποσότητας οξυγόνου, κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αλλά της μειωμένης ρύπανσης που οφείλεται με τη σειρά της στη μειωμένη συγκέντρωση δραστηριοτήτων»²².

²² Αντιγόνη Κατσάκου, περιοδικό «Υλη και Κτίριο», Αρχιτεκτονικός Φάκελος: Υπαίθριοι αστικοί χώροι-πλατείες, 2. Το παράδειγμα της Βαρκελώνης, τεύχος 55, Απρίλιος-Μάιος 2002.

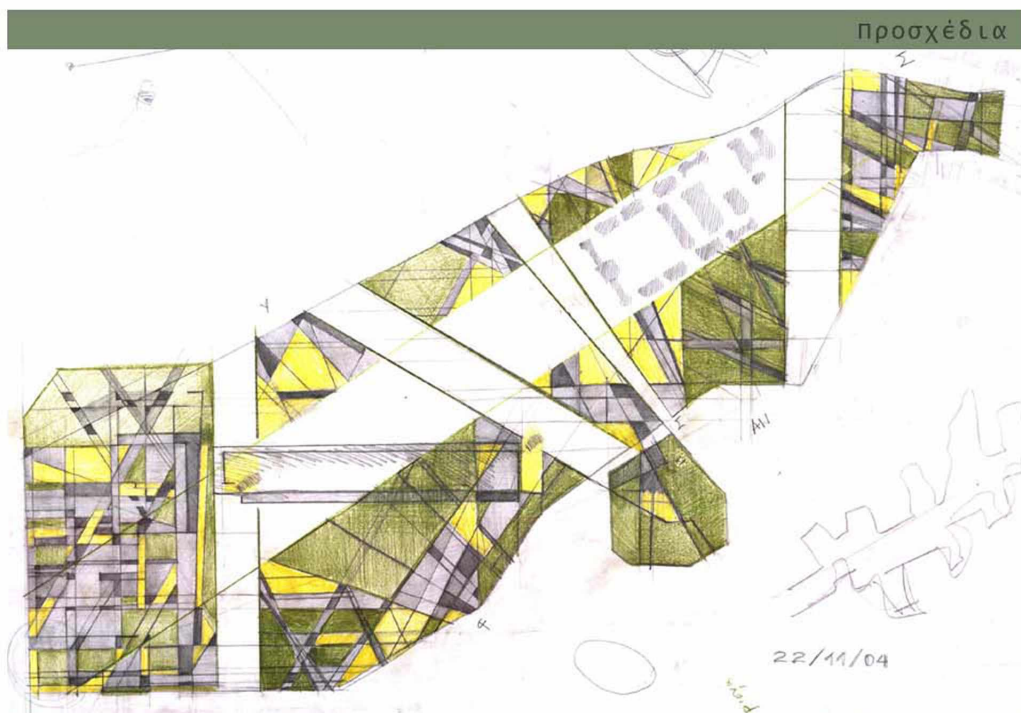
Προσχέδια

Άξονες προερχόμενοι από τον πολεοδομικό ιστό

Π ρ ο θ έ σ ε ι ς

Η ανάγκη σχεδιασμού προκύπτει από τις σύγχρονες ανάγκες. Πηγή αφορμών και έμπνευσης για την ιδέα σχεδιασμού υπήρξαν η ιστορία καθώς και οι νέες δραστηριότητες που οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας ενός νέου σχεδίου που θα τις συμπεριλαμβάνει. Σαν πρωταρχική τάση που διέπει το σχεδιασμό θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε την έμφαση στη διαδικασία εξέλιξης του δομημένου περιβάλλοντος και στην αποκατάσταση της συνοχής του που μέχρι τώρα διασπάται από έναν «αδιαπέραστο» πυρήνα πρασίνου, την διατήρηση μίας ανάλογης προς το φυσικό περιβάλλον σχετικής πυκνότητας μέσω της μίξης χρήσεων και διαδρομών διαφορετικής ποιότητας και ιεράρχησης. Στις προσεγγίσεις αυτές ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη μικρότερη κλίμακα που επιτρέπει την αποτελεσματικότερη οικειοποίηση του χώρου από τους χρήστες, αλλά και τη μεγαλύτερη κλίμακα που επιτρέπει τη γενική θεώρηση του χώρου, με προοπτική ευρύτερη από αυτήν που στο δομημένο περιβάλλον προσδιορίζουν τα μέτωπα των δρόμων. Η λογική που ακολουθήθηκε ως επί το πλείστον στο σχεδιασμό του συγκεκριμένου αστικού υπαίθριου χώρου και στην επιλογή των χρήσεων που θα έδιναν μία ταυτότητα στο χώρο, είχε σαν βάση τη σφαίρα της καθημερινής λογικής και βασικό ζήτημα την οικειοποίηση του δημόσιου χώρου από τους χρήστες. Βασικοί άξονες επιρροής και καθορισμού της διάταξης των επιμέρους περιοχών, είναι

Οργάνωση με αφορμή το δομημένο περιβάλλον

η χρήση ιστορικών στρωμάτων και παλιότερων χρήσεων του πεδίου,

η φυσική διαδικασία, με έμφαση στη σχέση φύσης-χρόνου, ως προς το τοπίο

καθώς και τα κοινωνικά στρώματα που χρησιμοποιούν το χώρο με διαφορετικό τρόπο, χαρακτηρίζοντας πολλές φορές το χώρο, σε φιλόξενο ή μη, επικίνδυνο ή περιθωριοποιημένο. Οι χαρακτηρισμοί του χώρου, έχουν άμεση σχέση με τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούν και πολλές φορές φαίνεται να είναι ελάχιστα εξαρτώμενοι από τις προθέσεις του σχεδιαστή.

Η μ ο ρ φ ή

Η κεντρική ιδέα του σχεδιασμού, ξεκινά από το γεγονός ότι, ο χώρος που σήμερα εννοούμε ως Πεδίο Άρεως αποτελούσε το κενό ανάμεσα στα δύο ρέματα. Το χαρακτηριστικό αυτό, συνδεδεμένο με την εξέλιξη του δομημένου περιβάλλοντος και τη σύγχρονη εικόνα του, μας δίνει ένα πλέγμα, ένα νέο ιστό στο εσωτερικό του πάρκου, που προκύπτει από την ιδέα της γεφύρωσης των οχθών των ρεμάτων και της συνέχειας του αστικού κενού. Το πλέγμα αυτό συνδυάζεται με τον άξονα της σχολής Ευελπίδων, που είναι η μόνη κτιριακή εγκατάσταση, που παραμένει. Τα υπόλοιπα κτίρια θεωρείται ότι απομακρύνονται, ενώ πολλές από τις χρήσεις τους διατηρούνται. Ο άξονας αυτός θεωρείται ότι συνεχίζει μέχρι την συμβολή των οδών Μαυροματαίων και Αλεξάνδρας, και με το πέρασμά του μέσα από το πλέγμα των δρόμων διαστρεβλώνεται.

Γενικότερα η προσέγγιση στο τοπίο είχε σαν στόχο να δημιουργηθούν δύο διαφορετικοί αλλά συνδεδεμένοι χώροι: ο "εσωτερικός κήπος" και το "εξωτερικό τοπίο". Ο "εσωτερικός κήπος" είναι ένας χώρος σχεδιασμένος στο κέντρο της περιοχής, στον άξονα της Σχολής Ευελπίδων που λόγω της νέας ταυτότητας του, παραμορφώνεται. Πρόκειται για μία άρθρωση τόπων και διαφορετικών συναισθημάτων και η ποιότητα του εσωτερικού κήπου τονίζεται από την εναλλαγή σκληρών και μαλακών επιφανειών.

Αντίθετα, το "εξωτερικό τοπίο" δίνει έμφαση στη λειτουργικότητα, την αίσθηση διαπερατότητας και την ουσιαστική δυνατότητα διαβάσματος του χώρου μέσω τριών αξόνων που διαπερνούν το πάρκο από το ένα άκρο

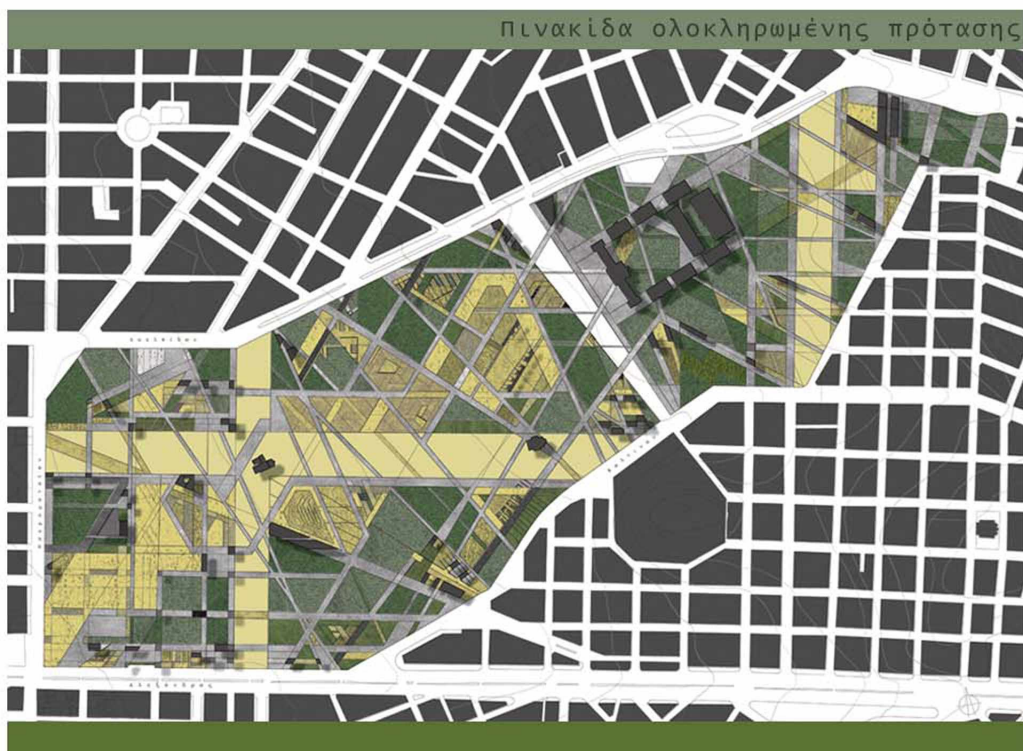
Προσχέδιο

του στο άλλο. Πέρα όμως από αυτά το εξωτερικό τοπίο αγκαλιάζει τα όρια των υπό-περιοχών του εσωτερικού κήπου, συγκεντρώνει τις περισσότερες χρήσεις που επιλέχθηκαν για το πάρκο και προβάλλει τους αρτηριακούς διαδρόμους αλλά και τις δευτερεύουσες διαδρομές, μεταξύ των κτηρίων και του πρασίνου, που οδηγούν στο κέντρο της σύνθεσης, στο εσωτερικό τοπίο. Η ουσιαστική λειτουργία αυτού του "εξωτερικού τοπίου" είναι να διευκολύνει τη σαφή κυκλοφορία για τους πεζούς. Η πυκνή και ψηλή φύτευση γίνεται στα όρια της περιοχής και αντιτίθεται στην αστική καθετότητα της πόλης.

Σχεδιάστηκαν κενά που επιχειρούν να περικλείσουν την ιστορία του τόπου, χώροι μιας «συναισθηματικής τοπιογραφίας» που δημιουργείται μέσω των χρήσεων της φύτευσης και των διαφορετικών μεγεθών και υλικών. Βασικός στόχος του σχεδίου, είναι η ενότητα της σύνθεσης, έτσι ώστε να μην δημιουργηθούν περιοχές απομονωμένες. Μια προσέγγιση είναι να παγιδεύονται τα ελκυστικά συστατικά της φύσης ή της πόλης και να διαμορφώνεται ένα σύνολο. Το φυσικό και το τεχνητό, ειδικά επιλεγμένα φυτά και χρήσεις κτιρίων, συνδυάζονται σε επιφάνειες, δημιουργώντας μικρότερα «επίκεντρα» δραστηριοτήτων και τα «περίχωρα» τους.

Σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι ο χαρακτήρας της περιοχής είναι αυτός ενός τοπίου κήπων με τις μεγάλες ομάδες δέντρων που τοποθετούνται ανάμεσα σε ένα αρθρωμένο τοπίο χλόης και επίστρωσης. Αυτό το χαρακτηριστικό διαμορφώνει ένα αειθαλές σκηνικό για τα κτήρια.

Τέλος, ο επισκέπτης κινούμενος στο χώρο, μπορεί να βιώσει τις διάφορες κλίμακες του τοπίου, που δεν υπάρχουν στην αστική καθημερινότητα. Πέραν από μικρούς και μεγάλους κήπους, κλειστούς και ανοιχτούς χώρους, μέσω των οποίων μπορεί να δει κανείς το τοπίο από μακριά, από κοντά, από ψηλά ή από χαμηλά, σε αντίθεση με την κίνηση στον αστικό ιστό που παρέχει συγκεκριμένες κινήσεις και προοπτικές του χώρου, με σταθερά όρια τα μέτωπα των δρόμων.

Ιστορικά στρώματα

Τα ιστορικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν βοήθησαν στην κατανόηση των διαδικασιών εκείνων που οδήγησαν στη σημερινή μορφή του πάρκου. Πέρα όμως από αυτό, αποτέλεσαν αφορμές για το σχεδιασμό. Ανάμεσα σε αυτές ήταν η ύπαρξη της Σχολής Ευελπίδων, το δομημένο περιβάλλον και ο αστικός ιστός, τα ρέματα που όριζαν από τότε την περιοχή, οι προσφυγικοί συνοικισμοί, οι πλατείες και ο χαρακτήρας τους, το φυτώριο, τα αγάλματα, η ταύτιση της περιοχής κάποτε με τη μουσική, άλλοτε με τα γυμνάσια, με τις καλλιεργήσιμες εκτάσεις και τη σημερινή της ταυτότητα αυτή του κεντρικότερου σημείου της πόλης. Πολλά από αυτά τα χαρακτηριστικά υπήρξαν απλώς αφορμές για την διαδικασία του σχεδιασμού, άλλα απαντώνται ως χρήσεις προσαρμοσμένες στη σύγχρονη πραγματικότητα και άλλα αποκαλύπτονται δειλά σε επιλεγμένα σημεία του νέου σχεδίου, με στόχο να θυμίσουν κάτι από την ταυτότητα του χώρου που συνεχώς αλλάζει και όχι την ιστορικιστική αποκατάσταση του τοπίου.

Τ ο ν ε ρ ό

Οι οδοί Ευελπίδων και Μπούσγου αποτελούσαν σημαντικά ρέματα της λεκάνης απορροής των Τουρκοβουνίων. Όπως προαναφέρθηκε, τα ρέματα αυτά, χαρακτήριζαν την περιοχή για χρόνια. Η περιοδικότητα των χειμάρρων αυτών, εντάχθηκε στο σχεδιασμό, στα άκρα του, στις οδούς όπου κάποτε ήταν ρέματα. Οι υδάτινες αυτές διαδρομές, έχουν εισχωρήσει, ελαφρώς στο εσωτερικό, και χαρακτηρίζονται επίσης από περιοδικότητα, ως προς τη ορμή και το βάθος του νερού.

Τ α π ρ ο σ φ υ γ ι κ ά

Οι προσφυγικοί συνοικισμοί αποτελούν ένα υπόστρωμα από χαράξεις, σε πύκνωση αν συγκριθούν με τις γενικές χαράξεις του πολεοδομικού ιστού. Στα σημεία του σχεδιασμού, όπου υπήρχε αυτό το υπόστρωμα, η πύκνωση των γραμμών είχε σαν αποτέλεσμα, τη μεταφορά σε μία μικρότερη κλίμακα. Η αλλαγή αυτή πέρασε και σε μία άλλη μεταφορά από το ανοιχτό στο κλειστό.

**Δ ι α φ ο ρ ο π ο ί η σ η π ά ν ω κ α ι
κ ά τ ω ά κ ρ ο υ**

Για λόγους που έχουν να κάνουν με την διαφοροποίηση των χρήσεων από το ένα άκρο της περιοχής στο άλλο, διαφοροποιείται και ο χαρακτήρας της, όσον κινούμαστε προς το ανατολικό άκρο του πάρκου. Οι χρήσεις γίνονται πιο ήπιες αλλά και η πυκνότητά τους περιορίζεται, για να προσαρμοστεί στο γύρω περιβάλλον. Δίνεται περισσότερη έμφαση στο πράσινο και τις χρήσεις που θεωρήθηκαν σημαντικές για μία περιοχή κατοικίας, ενώ οι χρήσεις αναψυχής, μετατοπίστηκαν στο εσωτερικό του πάρκου για τον

περιορισμό της όχλησης. Ένας ακόμη λόγος της διαφοροποίησης αυτής είναι και η κλίση που αυξάνεται σε σχέση με το υπόλοιπο του πάρκου.

Γ έ φ υ ρ ε ς

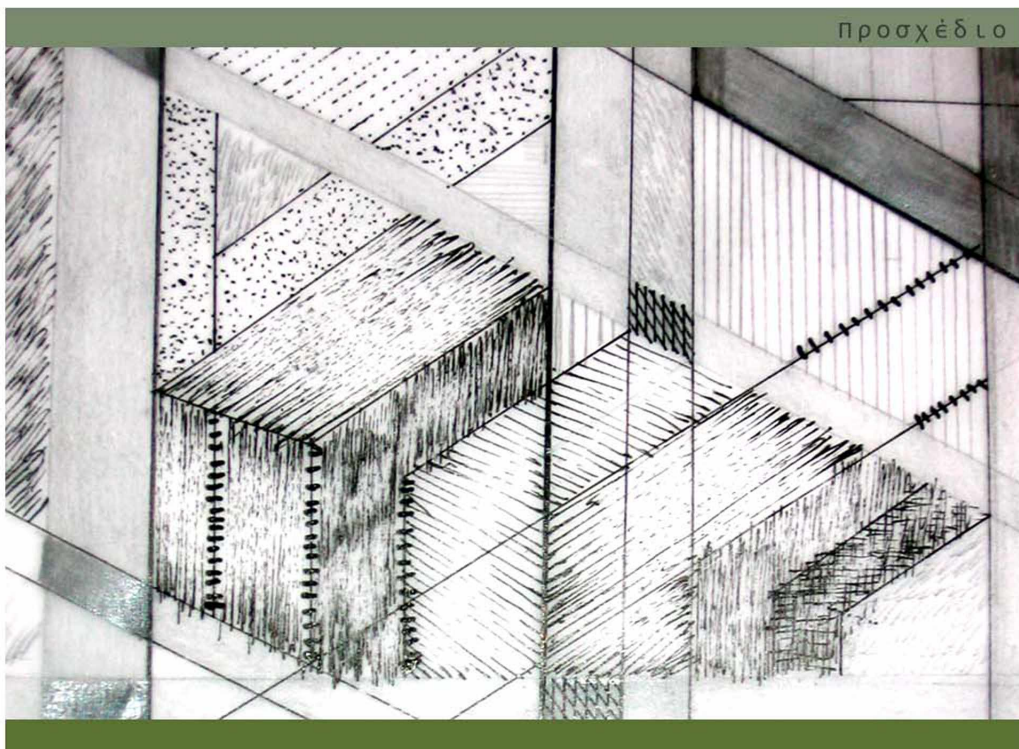
Η οδός Μουστοξύδη, χωρίζει το πάρκο σε δύο τμήματα. Αυτά ενώθηκαν με μία μπετονένια πλατφόρμα στις αρχές της δεκαετίας του '90, εξυπηρετώντας σχετικά τη ομαλή και ασφαλή μετάβαση από το ένα άκρο του πάρκου στο άλλο. Όπως οι συνέχειες του αστικού κενού, γεφυρώνουν τα ρέματα, έτσι και οι συνέχειες των διαδρομών αυτών, περνάνε πάνω από τον άξονα της λεωφόρου, ως γέφυρες.

Τ α υ λ ι κ ά

Τα υλικά αποτελούν και αυτά ένα μέσο για την οργάνωση μιας συναισθηματικής τοπογραφίας με έμφαση στην εναλλαγή των υλικών, το συνδυασμό τους και στις αντιθέσεις τους με βάση τα χρώματα και την υφή και την σκληρότητα των επιφανειών. Χρησιμοποιούνται σε διάφορους συνδυασμούς στις πλατείες και τις διαδρομές του πάρκου. Κάποιες από αυτές έχουν σαν βάση το μπετό και τους συνδυασμούς του με διάφορα υλικά για να δίνεται κάθε φορά και διαφορετική υφή. Η διαφοροποίηση των υλικών αξιοποιείται για να καθοριστεί σαφέστερα η ταυτότητα κάθε επιφάνειας και να διαχωρίζονται οι δράσεις στο χώρο.

Επιλεγμένα υλικά:

Βοτσαλωτό, ξύλο, χυτό μπετό με μεταλλικούς αρμούς, σταμπωτό μπετό, χλοοτάπητας, χώμα, άμμος, ασφαλτος (στην διαδρομή των λεωφορείων μέσα στο πάρκο. Οι δευτερεύουσες διαδρομές, καλύπτονται από κυβόλιθους.

Στις μπετονένιες επιφάνειες, η υφή φαίνεται ενδεικτικά στις λεπτομέρειες των σχεδίων.

Κ α θ ο ρ ι σ μ ό ς τ ο υ « π ε ρ ι θ ω ρ ί ο υ »
Όπως έχουμε ήδη προαναφέρει, το πεδίο του Άρεως χρησιμοποιείται από μετανάστες, άτομα τρίτης ηλικίας και περιθωριοποιημένες ομάδες. Σε αυτές αναγνωρίζουμε τη γνήσια επαφή και χρήση του δημόσιου χώρου, με την έννοια της επικοινωνίας και της επαφής με την αστική φύση. Αναγνωρίζουμε στην επαφή αυτή την ανάγκη για αναψυχή, που σχετίζεται με τον ελεύθερο, δημόσιο χώρο, η οποία έχει εκμηδενιστεί στην πλειοψηφία των κατοίκων της Αθήνας, ακόμα και όσων κατοικούν κοντά σε τέτοιους χώρους.

Τα κριτήρια επιλογής του χώρου έχουν να κάνουν με την επαφή με τη φύση και την έκφραση των αναγκών για επικοινωνία και συνήθειες από τις οποίες έχουμε απομακρυνθεί ή μας είναι άγνωστες. (π.χ. ομαδικά παιχνίδια μεταναστών). Η δημιουργία νέων χώρων, κρύβει την παγίδα της απομάκρυνσης τέτοιων δραστηριοτήτων, γεγονός μη επιθυμητό. Δημιουργούνται περιοχές, αφιερωμένες στο παιχνίδι, χώροι ανοιχτοί, με ελάχιστες στάσεις, αλλά και πιο μικροί χώροι, οργανωμένοι ως προς το εξοπλισμό για να φιλοξενούν, όλους αυτούς τους ανθρώπους που σήμερα δημιουργούν στέκια στα σημεία με ήλιο το χειμώνα και σκιά το καλοκαίρι και μεταφέρουν σε αυτά τον εξοπλισμό τους.

Το ίδιο συχνά βλέπουμε και την ανάγκη για απομόνωση και μετατροπή του χώρου σε ένα καταφύγιο ή και ενός είδους γκέτο, αφού περιορίζεται ο κύκλος των ανθρώπων που περνάνε ορισμένες περιοχές, λόγω της αίσθησης του

Μακέτα εργασίας κλ.1:1000

Μελέτη τοποθέτησης πρασίνου

κινδύνου που προκαλούν. Βλέπουμε την εφευρετικότητα ως προς τη χρήση του χώρου που αποδεικνύει πως ο σχεδιαστής μπορεί να έχει την πρόθεση αλλά δεν μπορεί εξ' ολοκλήρου να ορίσει τον τρόπο χρήσης του κάθε χώρου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι πρέπει να βρεθεί τρόπος οργάνωσης του χώρου, με έλεγχο κάθε επιμέρους ενότητας, για την απομάκρυνση ομάδων που μπορεί να γίνουν και επικίνδυνες, αλλά η λύση δεν είναι η μετακίνηση του περιθωρίου, από την στιγμή που η οργάνωση της κοινωνίας τις τοποθετεί σε αυτό. Απαραίτητο χαρακτηριστικό του σχεδίου, θεωρήθηκε ότι πρέπει να είναι η σαφήνεια ως προς την πιθανή χρήση του χώρου, ο προσδιορισμός δηλαδή του φιλόξενου και του αφιλόξενου, που μπορούν να υφίστανται στον ίδιο χώρο.

Η φύτευση σε αυτό το εγχείρημα, αποτελεί ένα μέσο ορισμού αυτών των συναισθημάτων, γιατί μπορεί να χαρακτηρίσει κάποιες περιοχές πρασίνου με βάση τα χαρακτηριστικά της. Η πυκνή φύτευση, με πυκνό υπόροφο και μπορντούρες σε ορισμένα σημεία, προσδιορίζει το απροσπέλαστο, δημιουργώντας ένα ενδασογενές περιβάλλον. Αντίθετα, η πρόσβαση είναι πιο εύκολη σε σημεία με αραιή φύτευση με φυλλοβόλα δέντρα, που οργανώνονται ώστε να δημιουργούν ξέφωτα, και πολύ χαμηλή εδαφοκάλυψη. Οι διαβαθμίσεις αυτές ορίζονται σε όλα τα σχέδια (βλ. βασικό σχέδιο πρότασης και λεπτομέρειες).

Μακέτα εργασίας κλ.1:1000

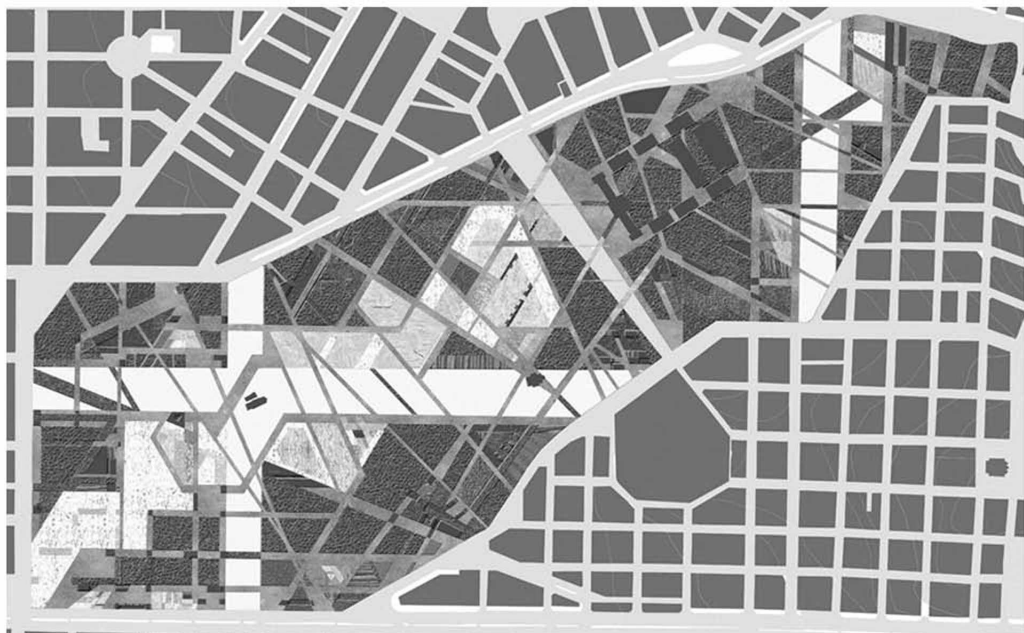

μελέτη τοποθέτησης πρασίνου

Φ ω τ ι σ μ ό ς

Η διαχείριση του φωτισμού ήταν ένα ακόμα μέσο για τον καθορισμό του χαρακτήρα κάθε περιοχής, ως προς την επικινδυνότητα. Από το αντίστοιχο διάγραμμα, φαίνεται ότι δημιουργούνται τρεις διαφορετικές σκάλες φωτισμού:

1. Οι μεγάλες λεωφόροι, που σχεδιάστηκαν με την προοπτική να δοθεί έμφαση ουσιαστική δυνατότητα διαβάσματος του χώρου και της απόλυτης διαπερατότητας, φωτίζονται περισσότερο από κάθε άλλη περιοχή του πάρκου. Σκοπός είναι να δοθεί η αίσθηση της ασφαλούς μετάβασης από το ένα άκρο στο άλλο, οποιαδήποτε χρονική στιγμή.
2. «Εσωτερικός κήπος», ο πυρήνας των δράσεων και του περιπάτου, έχει και αυτός έντονο φωτισμό σε μία μικρότερη κλίμακα. Αποτελεί την περιοχή περιπάτου κατά τις νυχτερινές ώρες και συγκεντρώνει αρκετές δραστηριότητες.
3. οι δευτερεύουσες διαδρομές, καθώς και οι μικρότερες πλατείες στις οποίες οδηγούν, είναι οι λιγότερο φωτισμένες περιοχές του πάρκου, ώστε το φως να κλιμακώνεται όσο κινούμαστε σε περιοχές πρασίνου. (Μεμονωμένα σημεία, όπως οι σταθμοί του μετρό και των ΚΤΕΛ, φωτίζονται περισσότερο)

Διαβάθμιση φωτισμού

Εξωτερικό τοπίο - Εσωτερικός κήπος

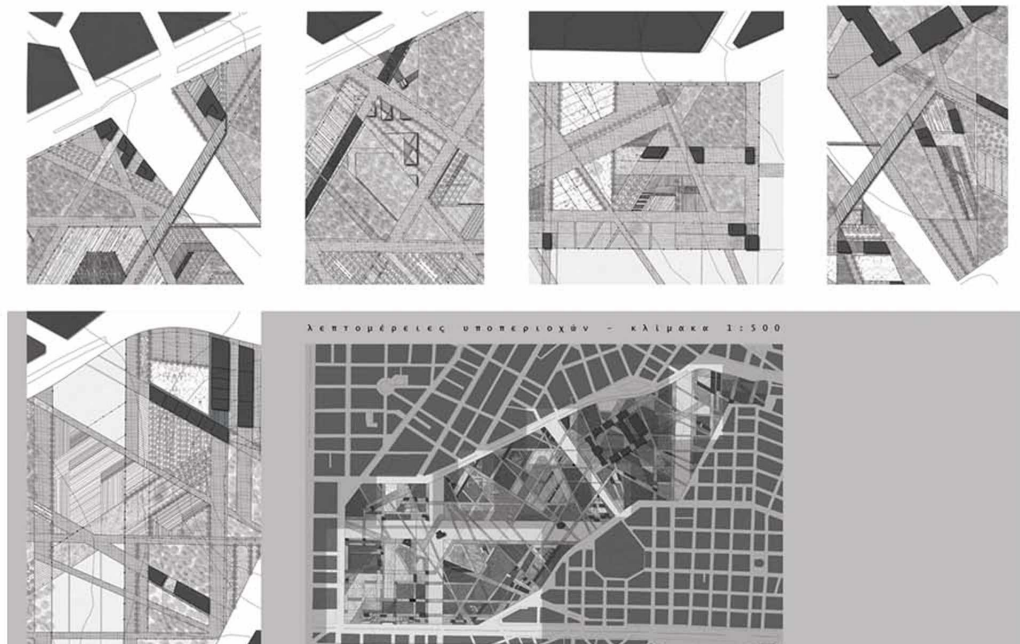
Όπως έχουμε προαναφέρει, η επιλογή των χρήσεων έγινε στη βάση της αστικής καθημερινότητας και της κάλυψης των αναγκών αυτών. Το πεδίο του Άρεως ήδη χαρακτηρίζεται από μία ιδιαίτερη χρήση υπερτοπικής σημασίας, τα δικαστήρια της Ευελπίδων. Πέρα όμως από τη σημασία της, επιφέρει μεγάλη επιβάρυνση στην κυκλοφορία επί της Ευελπίδων. Γενικότερα οι περισσότερες από τις χρήσεις που προϋπήρχαν στο χώρο διατηρούνται, αλλά εντάσσονται στο σχεδιασμό του πάρκου, παίζοντας πιο ουσιαστικό ρόλο στη σύνθεση. Έτσι διατηρούνται οι χρήσεις των σχολείων, ένα δημοτικό και ένα γυμνάσιο-λύκειο και των ΚΤΕΛ Αττικής. Οι χρήσεις που προστίθεται έχουν να κάνουν με την αναψυχή και το εμπόριο. Χρήσεις βραδινές που διατηρούν ζωντανό το χώρο παρατείνοντας χρονικά την κινητικότητα. Η γενική οργάνωση των χρήσεων βασίζεται σε ένα σύστημα αξόνων. Οι άξονες αυτοί είναι οι εξής: αναψυχής, εμπορίου, πολιτισμού. Οι υπόλοιπες χρήσεις αρθρώνονται περιφερειακά του εσωτερικού τοπίου.

Ε ξ ω τ ε ρ ι κ ό τ ο π ί ο

Α ν α ψ υ χ ή

Δημιουργείται ένας άξονας αναψυχής που διαφοροποιείται σταδιακά ως προς το περιβάλλον και το χαρακτήρα του. Ο άξονας αυτός θεωρήθηκε ότι έπρεπε να ξεκινάει από την αρχή της οδού Αλεξάνδρας. Την διατρέχει και συναντά κάθετο τομέα δράσης. Παράλληλα στην οδό Αλεξάνδρας, φιλοξενούνται καφέ και μπαρ, σε μικρές αποστάσεις μεταξύ τους, που ενώνονται με 2 μικρές πλατείες, όπου η χρήση διαφορετικών υλικών

Πινακίδα λεπτομερειών

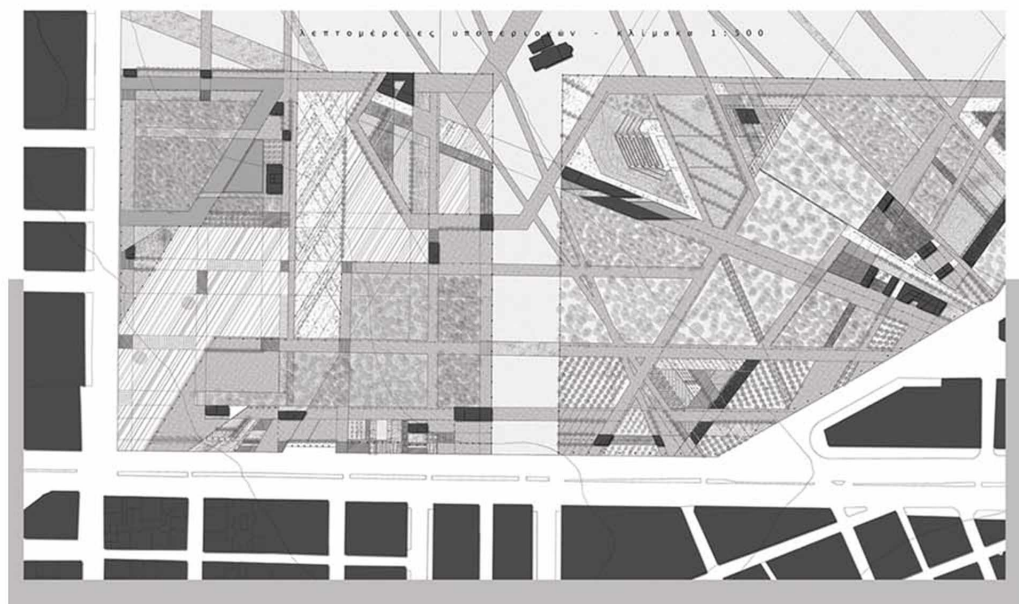

πυκνώνει και δημιουργεί ένα σημείο στάσης και συνάντησης. Στην πορεία οι χρήσεις αυτές αραιώνουν και συμπεριλαμβάνουν, μόνο 2 αναψυκτήρια. Το ίδιο ισχύει και για τον κάθετο άξονα που κινείται παράλληλα στο σταυρό και αφορά περισσότερο την τρίτη ηλικία. Δίνεται περισσότερη έμφαση στην φύτευση, που γίνεται εντονότερη και στη δημιουργία στάσεων. Ειδικά όσον αφορά τον εξοπλισμό, θα μπορούσε να δοθεί έμφαση στην εξυπηρέτηση των ηλικιωμένων, που χρησιμοποιούν μέχρι τώρα αντικείμενα που μεταφέρουν και κρύβουν στο πράσινο. Πρόκειται για μία κοινωνική ομάδα στην οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση, αφού σε αυτήν οφείλεται το γεγονός ότι το πάρκο παραμένει ένα πάρκο ζωντανό.

Εμπορική δραστηριότητα

Μια χρήση που θεωρήθηκε ιδιαίτερα σημαντική για την οργάνωση του πάρκου στη βάση της καθημερινότητας, είναι το εμπόριο. Κάθετα στο πρώτο σκέλος του άξονα αναψυχής, και διαπερνώντας μία από τις κεντρικότερες πλατείες, δημιουργείται ο άξονας της αγοράς, με την λογική ότι θα φιλοξενούνται ανοιχτές εμπορικές δραστηριότητες όπως εκθέσεις και παζάρια. Ο άξονας αυτός καταλήγει στην οδό Ευελπίδων και περνά από μία περιοχή εμπορίου. Με γνώμονα την κάλυψη αναγκών της καθημερινότητας αλλά και του πολιτισμού, που στο σημείο αυτό διαπλέκονται, επιλέγονται χρήσεις όπως παντοπωλείου, κατάστημα αρωματικών φυτών και βοτάνων, εργαστήρια (π.χ. κεραμικής, μουσικών οργάνων κ.α.) και ένα καφενείο στην κεντρική πλατεία αυτής της υποπεριοχής.

Πίνακίδα λεπτομερειών

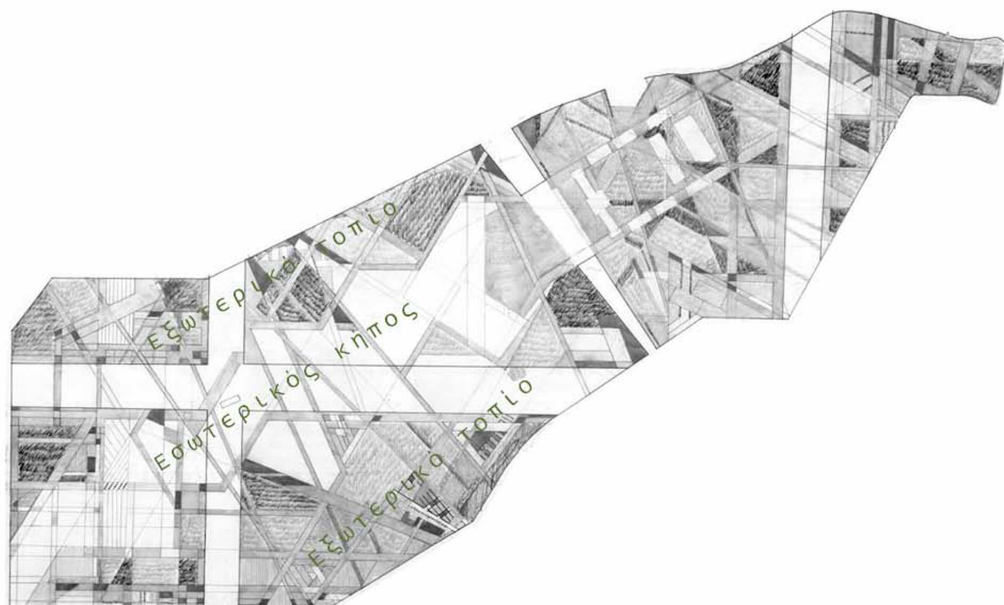
Ζώνη πολιτισμού

Η ζώνη αυτή έχει μία πορεία παράλληλη προς την οδό Αλεξάνδρας αλλά βρίσκεται στο εσωτερικό του πάρκου. Εμπλέκεται σε ένα μεγάλο τμήμα του με το «εσωτερικό τοπίο» του πάρκου. Επί του άξονα αυτού τοποθετείται ένα σύστημα οργανωμένου πρασίνου, που δημιουργεί τον κήπο των Αγαλμάτων, μία ζώνη στην οποία συγκεντρώνονται τα αγάλματα που υπήρχαν μέχρι τώρα στο πάρκο, διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία του. Απόλυτα συνδεδεμένο με αυτό το τμήμα του πάρκου είναι το ανοιχτό μουσείο για την ιστορία του πάρκου. Συμπεριλαμβάνει το κέντρο διαχείρισης της πληροφορίας και τους κήπους που αποτελούν το ανοιχτό μουσείο. Ο άξονας αυτός καταλήγει στο δημοτικό σχολείο.

Σχολεία - Νηπιαγωγείο

Όπως έχουμε προαναφέρει, στον ευρύτερο χώρο του πάρκου υπάρχει ένα δημοτικό και ένα γυμνάσιο-λύκειο. Τα σχολεία αυτά εντάσσονται στο σχεδιασμό του χώρου. Για πρακτικούς λόγους που αφορούν τα δημοτικά διαμερίσματα και τον τρόπο που τα παιδιά κατανέμονται στα σχολεία, τα νέα κτίρια τοποθετούνται στο ίδιο σχεδόν σημείο με τα προηγούμενα. Το δημοτικό, οργανώνεται, πάνω στον κεντρικό άξονα, σε μονώροφα και διώροφα κτίρια, με μεγάλο προαύλιο χώρο, ανάμεσα στο πράσινο. Συμπεριλαμβάνει αίθουσες μαθημάτων, γραφεία τελετών και χώρους δραστηριοτήτων. Δίπλα στο δημοτικό σχολείο καταλήγει μία από τις γέφυρες που περνά πάνω από την οδό Μουστοξύδη. Η γέφυρα αυτή ενώνει το δημοτικό σχολείο με το νηπιαγωγείο. Αυτό οργανώνεται σε δύο κτίρια, με εσωτερική αυλή και

Προσχέδιο

βρίσκεται επίσης ανάμεσα στο πράσινο. Τέλος, το γυμνάσιο και το λύκειο οργανώνεται σε ένα συγκρότημα στο ανατολικό άκρο του πάρκου.

Πολιτιστικό κέντρο

Στο ανώτερο σημείο του πάρκου, τοποθετείται το πολιτιστικό κέντρο. θεωρήθηκε κατάλληλο σημείο τοποθέτησης για να περάσει η πολιτιστική δραστηριότητα και στο ανατολικό τμήμα του πάρκου, όπου έχει αποφασιστεί οι χρήσεις να είναι ηπιότερου χαρακτήρα. Σε αυτό το σημείο, θα λαμβάνουν χώρα οι δραστηριότητες που απαιτούν κλειστούς χώρους.

Μεταφορές

Περιοχή ΚΤΕΛ

Για να εξυπηρετηθεί το επιβατικό κοινό χωρίς να παρεμποδίζεται η κυκλοφορία και με σκοπό την ένταξη της χρήσης αυτής στο σχεδιασμό, οργανώνεται μία πορεία των λεωφορείων μέσα στο πάρκο, όπου σταθμεύουν αλλά και παραλαμβάνουν επιβάτες. Η είσοδος και η έξοδος από το χώρο γίνονται από την οδό Μαυρομματαίων. Δημιουργείται ένα κεντρικό στέγαστρο για την στάθμευση των λεωφορείων, που συνοδεύεται από ένα μικρότερο κτίριο που χρησιμοποιείται ως χώρος αναμονής και εκδοτηρίων. Γύρω από τα δύο αυτά κτίρια, υπάρχει πυκνή δενδροφύτευση. Ακόμη προστίθεται μία αποθήκη δεμάτων και ένα αναψυκτήριο. Στην έξοδο των λεωφορείων, δημιουργούνται δύο στέγαστρα και δύο κλειστοί χώροι αναμονής παραπλεύρως του μονόδρομου.

Μετρο

Η περιοχή πλήττεται από το κυκλοφοριακό που οφείλεται στην παρουσία των Δικαστηρίων. Όμως πρόκειται και για

μία περιοχή που είναι πολύ πυκνοκατοικημένη και έχει και για τους δύο λόγους ανάγκη από τη δημιουργία ενός σταθμού μετρό, γεγονός που προβλέπεται και από τη μελέτη επέκτασης του δικτύου μετρό. Δύο σταθμοί του μετρό, τοποθετούνται παραπλεύρως της οδού Μουστοξύδη, επί της οδού Ευελπίδων. Το σημείο επιλέγεται ώστε να εξυπηρετεί τα Δικαστήρια στο πάνω άκρο του πάρκου, σε σχετική απόσταση από το σταθμό του Ηλεκτρικού στην Βικτώρια.

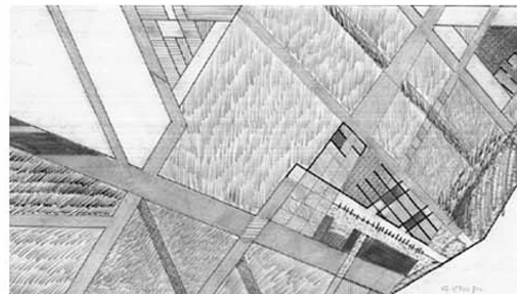
Κτίριο Διαχείρισης

Δίπλα από το σταθμό του μετρό, τοποθετείται το κτίριο διαχείρισης του πάρκου. θεωρήθηκε απαραίτητη η δημιουργία ενός φορέα που θα φροντίζει για την οργάνωση διατήρησης του πρασίνου, την οικονομική διαχείριση, αξιοποίηση των εσόδων και τη φύλαξη. Πρόκειται για ένα κτίριο που σπάει σε δύο τμήματα και τοποθετείται σε ένα κεντρικό σημείο αλλά χωρίς να παρεμποδίζει τις υπόλοιπες δραστηριότητες και ζώνες χρήσεων.

Φυτόριο

Η διατήρηση των φυτεύσεων, οργανωμένων και μη, απαιτεί τη συστηματική παρακολούθηση αλλά και την ανανέωση των φυτών. Η δημιουργία ενός φυτωρίου θα διευκόλυνε την οργάνωση της κηπουρικής και συγκεκριμένα των πέντε φάσεων: σπορά, φύτευση, καθορισμός, τοποθέτηση, διατήρηση. Η δημιουργία του φυτωρίου μπορεί να εξυπηρετήσει πολλαπλούς στόχους: όπως την αναπαραγωγή φυτών κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες με αποτέλεσμα την εξασφάλιση επιτυχίας στην μεταφύτευση, αφού δεν αλλάζουν οι εξωτερικές συνθήκες, αναπαραγωγή ορισμένων σπάνιων ενδημικών

Μακέτα εργασίας κλ.1:500

ειδών της ελληνικής χλωρίδας, με αναπαράσταση των συνθηκών που φύονται. Τέλος ο χώρος θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και για την οργάνωση προγραμμάτων περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Αγωγής με έμφαση στη συμμετοχική δραστηριότητα, αν αυτό το φυτώριο ήταν ένας χώρος ειδικά διαμορφωμένος ώστε να είναι επισκέψιμος ακόμη και από σχολεία. Με αυτή τη λογική δημιουργείται ένας χώρος που συμπεριλαμβάνει, ανοιχτούς χώρους φυτεύσεων με διαφοροποίηση ως προς το είδος φύτευσης, θερμοκήπιο για καλλιέργεια ευαίσθητων

φυτών, γραφεία, και αποθηκευτικοί χώροι. Τέλος, στο χώρο του φυτωρίου δημιουργείται μία πλατεία, όπου βρίσκονται τέσσερις μονάδες κατοικίας που θα φιλοξενούν τους εργαζομένους στο χώρο, έτσι ώστε αυτός να φυλάσσεται τις νυχτερινές ώρες.

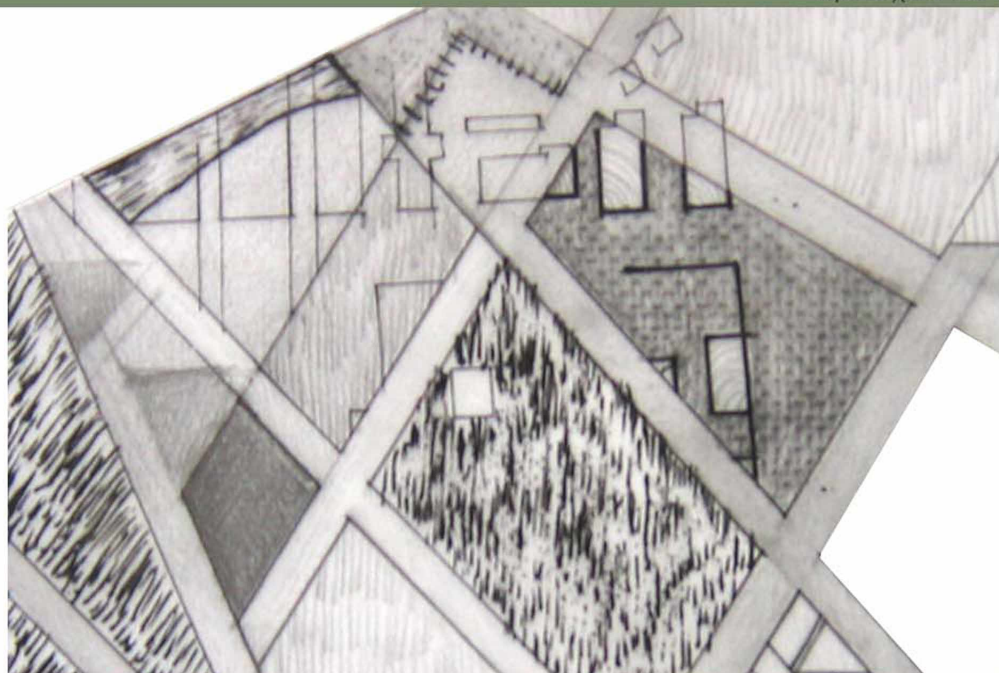
Δικαστήρια Σχολής Ευελπίδων

Η συγκεκριμένη χρήση θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να παραμείνει, αφού πλέον είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ευρύτερη περιοχή. Αυτό θα μπορούσε να γίνει μόνο με την αποκέντρωση κάποιων από τις υπηρεσίες που παρέχονται. Άλλωστε αυτό το μεγάλο συγκρότημα κτιρίων, πρέπει να περιοριστεί κατά το δυνατόν. Με τη λογική αυτή, τα κτίσματα στο ανατολικό άκρο του συγκροτήματος, απομακρύνονται, άλλωστε κάποια από αυτά αποτελούν μεταγενέστερες προσθήκες.

Αυλές και υπαίθριο μουσείο

Αναφορά στη δημιουργία των χώρων αυτών έγινε και παραπάνω με αφορμή τον τρόπο που ιστορικά υποστρώματα αναδύονται σε επιλεγμένα σημεία του σχεδίου. Έτσι εισάγεται ένα νέο μοντέλο, αυτό της αυλής. Στα σχέδια

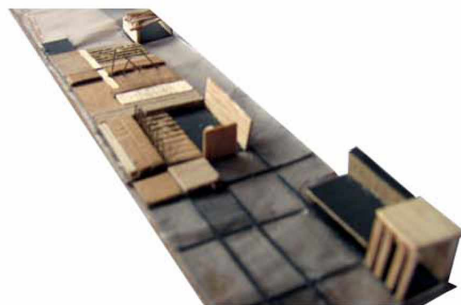
προσχέδιο

Ένταξη προσφυγικών συνοικισμών

φαίνεται ότι οι χώροι αυτοί έρχονται να θυμίσουν, την παλιότερη κλίμακα του χώρου. Σε αυτούς δίνεται η δυνατότητα της απομόνωσης, μιας πιο προσωπικής επαφής με το χώρο και τη φύση. Συμπεριλαμβάνουν φυτεύσεις από θάμνους και ανθόφυτα, μεμονωμένα δέντρα για σκιά και διαδρομές μέσα σε αυτές που οδηγούν σε μικρά πλατώματα-στάσεις. Δίπλα από ένα τέτοιο σύμπλεγμα αυλών, δημιουργείται, ένα υπαίθριο μουσείο, ένα κέντρο διαχείρισης της πληροφορίας. Συνδυάζεται ως δράση με την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ως προέκταση της ζώνης πολιτισμού, συνδέεται με τον κήπο των αγαλμάτων με μία ξύλινη διαδρομή μέσα στο πράσινο. Αναδεικνύουν τα στοιχεία για την ιστορική εξέλιξη του κέντρου των Αθηνών και αποτελούν το κέντρο διασύνδεσης με ηλεκτρονικά μέσα με άλλους δημόσιους χώρους της επικράτειας. Συμπεριλαμβάνει 2 περίπτερα, μέσα στο πράσινο. Πρόκειται για κατασκευές ελαφριές απόλυτα ανοιχτές το χώρο, που ενώνονται με στέγαστρα. Η περιοχή αυτή εσωτερικά ενώνεται με το σύμπλεγμα των αυλών με μία διευρυμένη διαδρομή, παράλληλα στο νερό. Με δενδροστοιχίες φυλλοβόλων και διάσπαρτα δέντρα-στάσεις.

Μακέτα εργασίας κλ.1:500

Εσωτερικός Κήπος

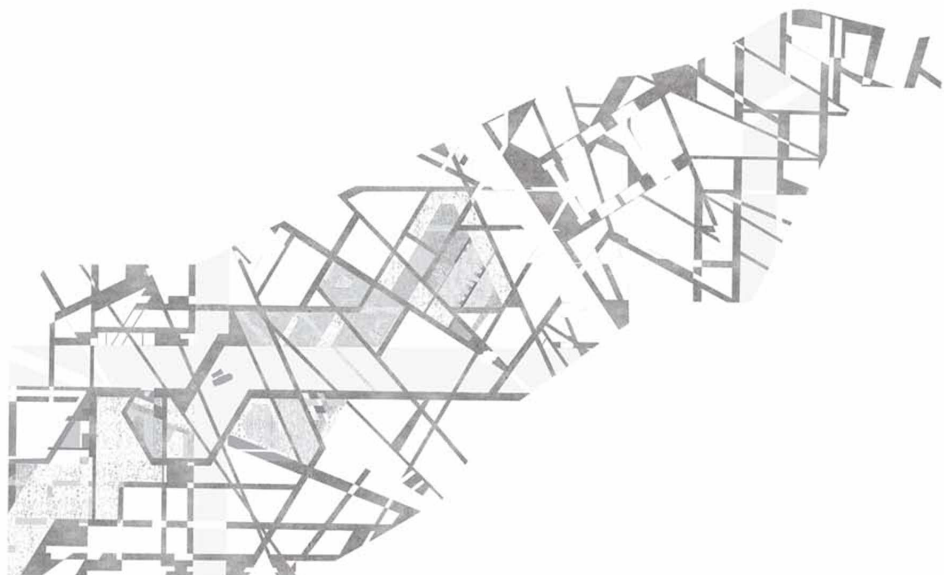
Πλατεία Μουσικής

Πολύ κοντά στο σημείο που παλιότερα ήταν μόνιμα εγκατεστημένη η στρατιωτική μπάντα, δημιουργείται μία μεγάλη πλατεία υποδοχής, η πλατεία της μουσικής. Πρόκειται για μία επιφάνεια από μπετό συνδυασμένη με μεταλλικές ράβδους, που δίνουν έμφαση στην κίνηση προς τον εσωτερικό κήπο. Στον κάνναβο που έχει προκύψει σε αυτή την περιοχή, από τις συνέχειες των δρόμων, τοποθετούνται επιφάνειες χλοοτάπητα και θάμνων αλλά και ξύλινες, μουσικές εξέδρες. Ανυψωμένες τόσο ώστε όταν δεν χρησιμοποιούνται από μπάντες να χρησιμοποιούνται ως καθιστικά. Σε όλη αυτή τη πλατεία είναι διασκορπισμένα δέντρα με μεγάλη κόμη, για να δημιουργούν μεγάλη σκιά.

Εμπορικός Άξονας

Ανάμεσα στην πλατεία της μουσικής και την παιδική χαρά, την ραβδωτή επιφάνεια του εσωτερικού κήπου διακόπτει, ο εμπορικός άξονας. Ξεκινά από ένα κεντρικό σημείο της σύνθεσης για να καταλήξει στην οδό Ευελπίδων, περνώντας από την περιοχή των καταστημάτων. Η λογική της οργάνωσης έχει να κάνει με μία τεθλασμένη διαδρομή, που αποτελεί τον κορμό της αγοράς και κάθετες δευτερεύουσες κινήσεις. Στις αλλαγές κατεύθυνσης δίνεται έμφαση μέσω των στύλων φωτισμού και της φοράς των υλικών. Πρόκειται για μία αγορά της οποίας ο εξοπλισμός, όταν αυτή δε λειτουργεί, απομακρύνεται, εκτός από τους στύλους οργάνωσης που αποτελούν και τα φωτιστικά.

Εσωτερικός κήπος

Παιδική χαρά

Στο πάρκο δημιουργούνται 2 χώροι, ειδικά διαμορφωμένοι για να παίζουν παιδιά. Βασίζονται στην εναλλαγή υλικών κατάλληλων για παιχνίδι. Ο ένας από αυτούς βρίσκεται σε κεντρικό σημείο του εσωτερικού κήπου, στην διασταύρωση των κεντρικών οδών. Συμπεριλαμβάνει σκάμματα με χώμα και άμμο, με τον αντίστοιχο εξοπλισμό, δεικνοστοιχίες και φυτεύσεις με θάμνους. Στο σημείο αυτό υπάρχει ένα αναψυκτήριο με κλειστό χώρο παιχνιδιού. Με την αντίστοιχη λογική δημιουργείται και η παιδική χαρά στο ανατολικό τμήμα του πάρκου. Εκεί δίπλα από τους διαμορφωμένους κήπους και μέσα στο πράσινο, υπάρχει ειδικά διαμορφωμένος χώρος με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά.

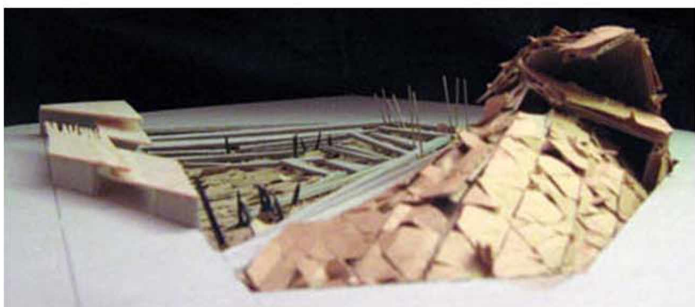
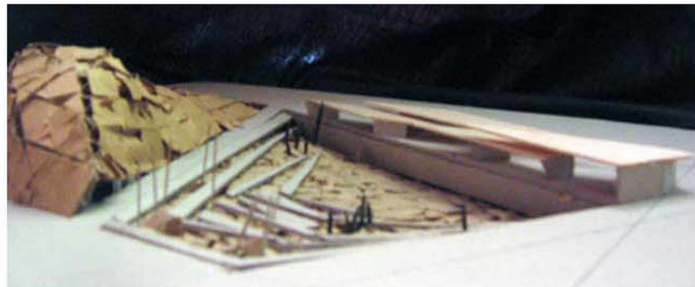
Κινηματογράφος και θέατρο

Στα πλαίσια της αναζήτησης νυχτερινών χρήσεων στο χώρο, δημιουργήθηκε ένα θέατρο και ένα σινεμά σε ένα κεντρικό σημείο της σύνθεσης. Το θέατρο είναι βυθισμένο στο έδαφος για να μην δημιουργηθούν τυφλές επιφάνειες. Επιχειρήθηκε να συνδυαστεί και αυτό με ένα κήπο, γι' αυτό σκληρές επιφάνειες υπάρχουν μόνο στους διαδρόμους και τα καθίσματα. Ο κινηματογράφος που είναι ακριβώς δίπλα, αναπτύσσεται και αυτό υπόγειο. Στο επίπεδο του εδάφους υπάρχουν μόνο οι εγκαταστάσεις για το χώρο υποδοχής, σε συνδυασμό με αίθρια και μεγάλα στέγαστρα.

Κήπος Αγαλμάτων

Στο σημείο αυτό συγκεντρώνονται όλα τα αγάλματα που ήταν διασκορπισμένα σε διάφορα σημεία του πάρκου. Αποτελούν χαρακτηριστικά της ιστορίας του και έχουν συνδεθεί με την παρούσα μορφή του. Τα αγάλματα

Μακέτα εργασίας κλ.1:500

Κινηματογράφος και θέατρο

τοποθετούνται σε ένα σύνολο από μπετονένιες επιφάνειες και ομάδες πολλαπλών δενδροστοιχιών τοποθετημένες με διαφορετική φορά.

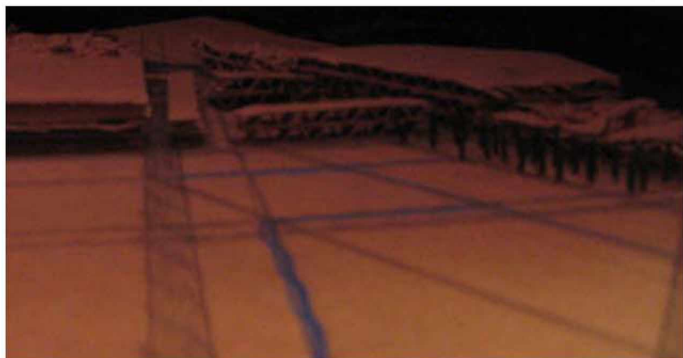
Υπόγεια Αυλή

Αρχική πρόθεση ήταν ο επισκέπτης να μπορεί να αντιληφθεί το χώρο μέσα από πολλές κλίμακες τοπίου αλλά και σχέσεις που αφορούν το ύψος ή την απόσταση. Στα πλαίσια αυτού του εγχειρήματος δημιουργείται μία υπόγεια αυλή. Από τις γέφυρες (το πέρασμα γίνεται με γέφυρες-περάσματα για να μην διακόπτεται η συνέχεια του κεντρικού εσωτερικού τοπίου) που περνάνε πάνω από αυτή μπορεί να δει κανείς το χώρο από ψηλά, ενώ μέσα στην αυλή μπορεί να παρατηρήσει το χώρο από το επίπεδο του εδάφους. Ανάμεσα στις δενδροστοιχίες, δημιουργούνται δύο μικρές πλατείες με βοτσαλωτό και στοιχεία νερού.. Η αυλή αυτή πέρα από τον πολιτισμικό της χαρακτήρα, προσφέρει μία τελείως διαφορετική οπτική του πάρκου, από το ύψος των δέντρων δηλαδή πάνω από τις γέφυρες, αλλά και από το επίπεδο του εδάφους στη σκαμμένη αυτή αυλή. Στη συνέχεια ο άξονας περνά από την δεύτερη κεντρική πλατεία

Πλατεία Πρωτομαγιάς

Η αντίστοιχη κεντρική πλατεία που υπάρχει σήμερα σχεδόν στο ίδιο σημείο, έχει ένα χαρακτήρα πολυπολιτισμικό, συγκεντρώνει δηλαδή ένα πλήθος μεταναστών, πολύ από τους οποίους συμμετέχουν και σε διάφορα ομαδικά παιχνίδια. Η κεντρική πλατεία αποτελείται από ένα βοτσαλωτό, σε ένα συνδυασμό ελαφριών στεγάστρων και νερού. Η επιφάνεια από μπετό στην περιφέρεια, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για εκθέσεις. Η πλατεία αυτή συνδυάζει σκληρές με μαλακές

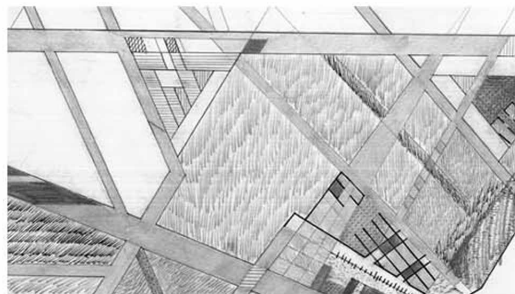
Μακέτα εργασίας κλ.1:500

πλατεία Πρωτομαγιάς

επιφάνειες, χαρακτηριστικό του εσωτερικού κήπου. Πιο συγκεκριμένα συνδυάζονται επιφάνειες από μπετό και βότσαλα, μέταλλα, κλπ. με χώμα, χλοοτάπητες και εκτάσεις με θάμνους. Δενδροστοιχίες υπάρχουν μόνο κατά τις εσωτερικές υδάτινες διαδρομές για να μην περιορίζουν καθόλου την ορατότητα.

Μακέτα εργασίας κλ.1:500

Φ Υ Τ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Κ Ά Δ ε δ ο μ έ ν α

Κλιματολογικά δεδομένα

Για τον προσδιορισμό του κλίματος ελήφθησαν υπ' όψη τα κλιματικά στοιχεία του σταθμού της Ν. Φιλαδέλφειας που ανήκει στην Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία (ΕΜΥ). Ο σταθμός αυτός βρίσκεται πολύ κοντά και τα στοιχεία θεωρούνται αντιπροσωπευτικά για την περιοχή μελέτης. Με βάση αυτά το πεδίο του Άρεως ανήκει στον «ημίξηρο βιοκλιματικό όροφο με ήπιο χειμώνα»²³. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία και το βροχοθερμικό διάγραμμα του σταθμού προκύπτει μια «ξερή πρακτικά περίοδος που ξεκινά για τα φυτά στα μέσα Απριλίου και φτάνει μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου». Πιο συγκεκριμένα όμως, η περίοδος που συνήθως υποφέρουν τα φυτά από την ζέστη και την έλλειψη νερού είναι κατά τους μήνες Ιούνιο-Σεπτέμβριο. Στο εσωτερικό του Πάρκου, επειδή επικρατεί σε μεγάλο βαθμό ενδοδασογενές περιβάλλον, με αυξημένη υγρασία και θερμοκρασίες που αποκλίνουν, θετικά για τα φυτά, από τις ακραίες, οι ανάγκες των φυτών σε νερό είναι μικρότερες από αυτές των μεμονωμένων δέντρων, ή των δέντρων των δεντροστοιχιών. Οι συνθήκες αυτές επιτρέπουν την ανάπτυξη και ορισμένων φυτών που δεν βρίσκονται στο φυσικό τους περιβάλλον και θα είχαν σοβαρά προβλήματα αν αναπτύσσονταν μέσα στην πόλη.

²³ «ΥΛΗ Α.Ε., Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος», φυτοτεχνική μελέτη για την Ανάπλαση του πεδίου Άρεως, Ηλίας Αποστολίδης και Συνεργάτες.

Ε δ α φ ο λ ο γ ι κ ά σ τ ο ι χ ε ί α

Το υλικό όλων των εδαφών του πάρκου αποτελείται από προσχωματικές αποθέσεις μεγάλου πάχους. Οι αποθέσεις, λόγω της προέλευσης του μητρικού πετρώματος περιέχουν «ποσότητες αργίλου, κροκάλες, λατύπες, και άλλα υλικά περισσότερο ή λιγότερο συμπαγή»²⁴. Τα εδάφη που συγκροτούν το επιφανειακό στρώμα στην περιοχή, έχουν προέλευση τις αποθέσεις των 2 χειμάρρων που περνούσαν παλαιότερα από τα όρια του πάρκου και τώρα καταλαμβάνονται από τις Οδούς Ευελπίδων και Αλεξάνδρας και Μπούσγου. Η ποιότητά του, αν και είναι δύσκολο να διαπιστωθεί, φαίνεται ότι μπορεί να φιλοξενήσει υψηλή βλάστηση, που δεν έχει πολλές απαιτήσεις.

Γ ε ν ι κ ά β λ α σ τ η τ ι κ ά σ τ ο ι χ ε ί α

Σύμφωνα με τη μελέτη φυτοτεχνικής διαμόρφωσης, η περιοχή μελέτης φυτοκοινωνιολογικά ανήκει στην Ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης. Εδώ κυριαρχούν οι σκληρόφυλλοι αειθαλείς θάμνοι. Η ελιά, η χαρουπιά και η αριά παρουσιάζουν τη βέλτιστη εξάπλωσή τους, ενώ συχνή και σημαντική είναι η εμφάνιση των πευκοδασών της χαλεπίου και τραχείας πεύκης. Η βλάστηση του πάρκου αποτελείται από μια σημαντική ποικιλία ειδών σε ότι αφορά την μίξη τους, την ηλικία τους, και το μέγεθός τους, και είναι αποτέλεσμα του προγράμματος φυτεύσεων που εφαρμόστηκε κατά την διαμόρφωση του πεδίου του Άρεως τα έτη 1936-1940. Κατά τα στοιχεία

²⁴ «ΥΛΗ Α.Ε., Διαχείριση και προστασία περιβάλλοντος», φυτοτεχνική μελέτη για την Ανάπλαση του πεδίου Άρεως, Ηλίας Αποστολίδης και Συνεργάτες.

της μελέτης, η βλάστηση του πάρκου σήμερα παρουσιάζει «εικόνα μερικής υποβάθμισης και σε σημαντική έκταση παρουσιάζεται η εικόνα «ζούγκλας», δηλαδή πολύ πυκνής βλάστησης που δεν επιτρέπει την οπτική αλλά και σε μερικές περιπτώσεις και τη φυσική ανθρώπινη εισχώρηση»²⁵. Παρατηρείται ειδικότερα, ξήρανση κορμών κλάδων και κορυφών, επικίνδυνος και γερμένοι κορμοί, τοπικά συμπιεσμένο έδαφος, κακή εικόνα φυλλώματος, αλλοιώσεις από ανεξέλεγκτο εοικισμό του χώρου από ορισμένα είδη, γήρανση και καχεκτική ανάπτυξη σε διάφορα είδη, περιστασιακές εκκριτώσεις δένδρων κ.α.

Ο ρ γ ά ν ω σ η φ ύ τ ε υ σ η ς

Για τη φύτευση του πάρκου και την οργάνωση της σε επιμέρους ζώνες, έχουν επιλεγεί διάφορα είδη φυτών. Κάποια από τα είδη που επιλέγονται υπάρχουν ήδη στο πάρκο αλλά αυτό δεν αποτέλεσε κριτήριο της επιλογής. Κριτήρια για την επιλογή τους είναι η προσαρμοστικότητά τους στη συγκεκριμένη ζώνη βλάστησης καθώς και στο αστικό περιβάλλον της Αθήνας (η αντοχή τους στην ατμοσφαιρική ρύπανση), οι μειωμένες απαιτήσεις τους σε νερό και εργασίες συντήρησης, η παρουσία χρωμάτων μέσω του εποχιακού φυλλώματος και μέσω της ανθοφορίας τους, η ιδιαίτερη μορφή τους, το άρωμά τους (για τα αρωματικά φυτά), η ανθεκτικότητά τους σε φαινόμενα ξηρασίας και παγετού, να είναι είδη της ελληνικής χλωρίδας. Επίσης η

²⁵ «ΥΛΗ Α.Ε., Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος», φυτοτεχνική μελέτη για την Ανάπλαση του πεδίου Άρεως, Ηλίας Αποστολίδης και Συνεργάτες.

οργάνωση της φύτευσης έγινε με τη λογική ότι η επανάληψη των ειδών κατά διαστήματα δίνει το νόημα και εκφράζει καλύτερα την ποικιλία. Για το λόγο αυτό δημιουργούνται ποικίλες γραμμές, μορφές, συστάσεις και χρώματα που είναι ζωτικής σημασίας για τη δημιουργία ενός ενδιαφέροντος τοπίου. Η τοποθέτηση φυτών σε ομάδες ενιαίου είδους, η οργάνωση σε μάζες και η επανάληψη τους αποτελεί τη βασική αρχή για την οργάνωση της φύτευσης.

Κατηγορίες επεμβάσεων

Κάλυψη μεγάλων επιφανειών

Στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ζώνες φυλλοβόλων και φαίνεται στο βασικό σχέδιο μελέτης αλλά και στα διαγράμματα των εποχών, χρησιμοποιούνται: Γαζία, Ακακία Κωνσταντινουπόλεως, Άτσερ, Δαμασκηνιά καλλωπιστική, Ιτιά, Κουτσουπιά, λεύκα, Μουριά και χαρουπιά. Αναλυτικά τα χαρακτηριστικά των παραπάνω φυλλοβόλων δένδρων, δίνονται ως εξής²⁶:

Ακακία φαρνεζιανή (Γαζία):

Δενδρύλλιο φυλλοβόλο, αγκαθωτό, ύψους 3-4μ. ανθεκτικό στα ασβεστώδη εδάφη. Ανθίζει άνοιξη και φθινόπωρο με άνθη σφαιρικά, κίτρινα, πολύ αρωματικά. Δεν αντέχει τις πολύ χαμηλές θερμοκρασίες.

Ακακία (Κωνσταντινουπόλεως): Ροδομέταξος

Δένδρο φυλλοβόλο, πλαγιόκλαδο, γρήγορης ανάπτυξης, φθάνει τα 8-10μ. ύψος. Ανθίζει Ιούνιο-Αύγουστο με άνθη σφαιρικά λευκορόδινα. Φυτό χωρίς ιδιαίτερες εδαφικές απαιτήσεις, ανθεκτικό στην ξηρασία, τα αλατούχα εδάφη και την ατμοσφαιρική ρύπανση.

Άτσερ (Σφενδάμι)

Δένδρο φυλλοβόλο, γρήγορης ανάπτυξης, ύψους 6-10μ. Τα φύλλα του κιτρινίζουν το φθινόπωρο, ιδίως όταν υπάρχει επαρκής έκθεση στον ήλιο. Φυτό εύρωστο και πολύ ανθεκτικό.

²⁶ Χαρακτηριστικά φυτών όπως αυτά αναφέρονται στο εγχειρίδιο της εταιρίας φυτωρίων καλλωπιστικών φυτών, «Γεωτεχνική Ο.Ε.», ΣΤ. Παπανικολάου -Ι. Καραμπάτσος.

Ιτιά κλαιούσα

Δένδρο φυλλοβόλο, διοικο, γρήγορης ανάπτυξης, ύψους μέχρι 10μ. με κρεμασμένα κλαδιά, ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας. Τα άνθη της εμφανίζονται σε ταξιανθίες τον Απρίλιο-Μάιο. Αντέχει στη ρύπανση και τη σκόνη των πόλεων. Προτιμά εδάφη ελαφρά και υγρά.

Κουτσουπιά (κερκίς, δένδρο του Ιούδα)

Δένδρο φυλλοβόλο που φθάνει τα 10μ. ύψος. Ανθίζει την άνοιξη πριν την έκπτυξη των φύλλων, με άνθη άφθονα, ροδοπόρφυρα, ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας. Φυτό χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις, ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση, κατάλληλο για αμμώδη ή ασβεστώδη εδάφη.

Στις περιοχές που χρειάστηκε να επιλεγθούν κειθαλή δέντρα, επιλέχθηκαν τα εξής:

Δάφνη Απόλλωνος (Βάγια)

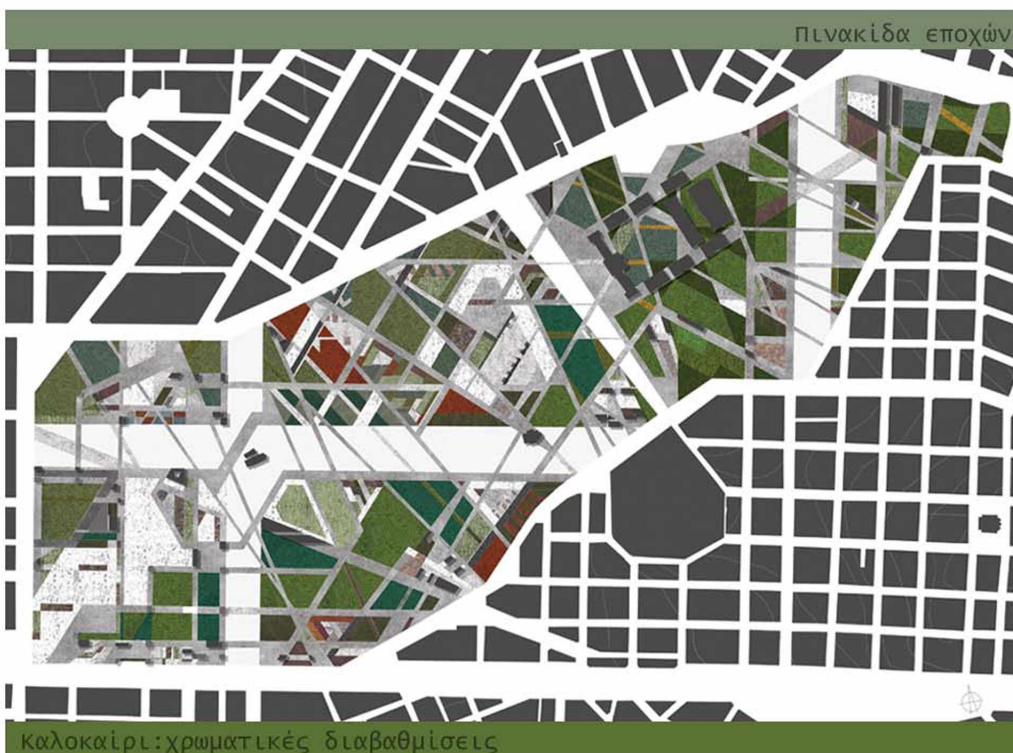

Δένδρο κειθαλές που καλλιεργείται και σαν θάμνος, γρήγορης ανάπτυξης, που μπορεί να φθάσει τα 10μ. ύψος. Ανθίζει Μάρτιο-Απρίλιο με άνθη λευκοκίτρινα. Φυτό ευρείας προσαρμοστικότητας, πολύ ανθεκτικό. Εξαιρετικό για μπορντούρες και δημιουργία σχημάτων.

Χαρουπιά

Δένδρο κειθαλές, ύψους 10-12μ. με σχετικά σφαιρική και πολύ κομψή κόμη. Φύλλα δερματοειδή, ακέραια ωοειδή, χρώματος βαθυπράσινου. Άνθη κιτρινωπά, ενωμένα σε ταξιανθίες που εμφανίζονται το φθινόπωρο. Παράγει καρπούς μακρόστενους, καστανοκόκκινους. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία και την ατμοσφαιρική ρύπανση.

Αναπτύσσεται και σε εδάφη φτωχά, ασβεστώδη, βραχώδη με λιγοστό χώμα.

Ελιά

Αειθαλής θάμνος ή δέντρο με ύψος μέχρι 15μ. Η κόμη του είναι πλατιά με φύλλα λογχοειδή. Ανθίζει από Απρίλιο έως Ιούνιο. Είναι φωτόφυτο και αντέχει σε πτωχά, ξηρά εδάφη. Επίσης είναι ανθεκτικό στη ξηρασία και στην ατμοσφαιρική ρύπανση.

Τούγια

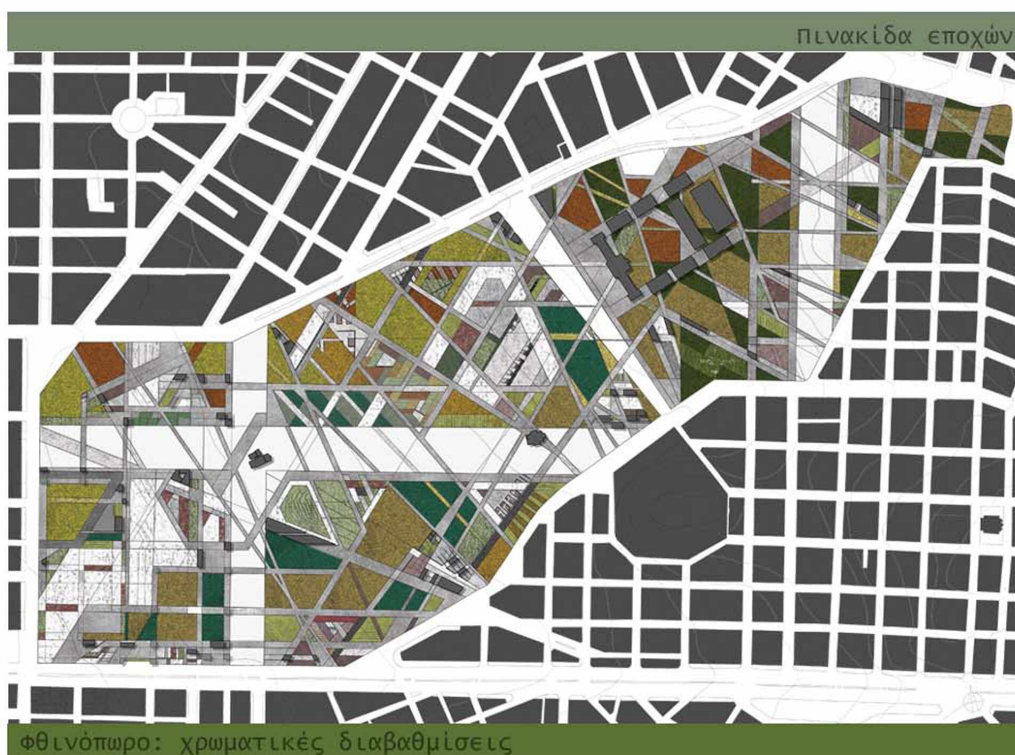
Δέντρο κωνοφόρο, αειθαλές, ευρείας προσαρμοστικότητας. Με την επίδραση του κρύου το χειμώνα παίρνει το χρώμα του χαλκού, ενώ το καλοκαίρι το χρώμα του γίνεται έντονα χρυσοκίτρινο. Η Τούγια διακρίνεται σε πυραμιδοειδή και σφαιρική. Η πρώτη έχει ύψος έως και 7 μ. και έχει κόμη κωνική, ενώ η δεύτερη δεν ξεπερνά το 1μ. και έχει κόμη σφαιρική.

Πεύκη χαλέπιος

Είδος της Αττικής αυτοφύεται και αναγεννάται με φυσικό τρόπο. Είναι δένδρο κωνοφόρο, αειθαλές, ύψους 15-25μ. Ανθεκτικό σε περιοχές, με πτωχά, ξηρά και ασβεστώδη εδάφη και στη μόλυνση της ατμόσφαιρας. Αυτοφύεται σε όλη την ξηροθερμική ζώνη της χώρας εκτός από την Κρήτη και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου όπου αντικαθίσταται από την τραχεία πεύκη.

Τα φυτά αυτά οργανώνονται, τοποθετούνται κατά ομάδες και διασκορπίζονται στο χώρο. Τα αειθαλή όμως χωρίζονται σε δύο ομάδες, το δυτικό και το ανατολικό τμήμα του πάρκου με διαχωριστικό άξονα την οδό Μουστοξύδη. Από αυτή την οδό και πάνω, ως προς τα

αιθαλή τοποθετούνται μόνο πεύκα, ενισχύοντας τον πιο χαλαρό χαρακτήρα της περιοχής, συνδυαζόμενα με την ελαφρώς μεγαλύτερη κλίση της.

Θάμνοι και Ανθόφυτα

Χρησιμοποιούνται ευρέως στις περιοχές που απαιτείται εκτεταμένη κάλυψη από θάμνους, σε ανθόφυτα. Οι θάμνοι τοποθετούνται σε συστοιχίες με διαδρομές μεταξύ τους, ενώ τα ανθόφυτα σε επιφάνειες, με μικρά κενά μεταξύ του. Στους χώρους που προορίζονται για ανθόφυτα θα φυτευτούν πολυετή και ετήσια ανθόφυτα καθώς και συνθέσεις με ανθόφυτα και χαμηλούς θάμνους, που θα προσθέσουν χρώμα στο χώρο.

Θάμνοι

Πασχαλιά

Θάμνος ή μικρό δέντρο, φυλλοβόλος, που φθάνει τα 2-5μ. ύψος. Ανθίζει Απρίλιο-Μάιο με άνθη αρωματικά, ανοιχτού μωβ χρώματος. Φυτό χωρίς ιδιαίτερες εδαφο-κλιματικές απαιτήσεις.

Βεϊγκέλια

Θάμνος φυλλοβόλος, ζωνηής ανάπτυξης που φθάνει τα 2-3μ ύψος. Ανθίζει τον Απρίλιο-Αύγουστο, με άνθη ζωνηρά κόκκινα με σωληνοειδή στεφάνη. Ανθεκτική στους ανέμους, στα υδροσταγονίδια της θάλασσας, σε ασβεστούχα εδάφη και στη ρύπανση της ατμόσφαιρας.

Βερβερίδα

Θάμνος φυλλοβόλος, αγκαθωτός που φτάνει τα 2μ. ύψος. Η καλλωπιστική του αξία οφείλεται στα βαθυκόκκινα φύλλα του, τα οποία χρωματίζονται εντονότερα το φθινόπωρο. Ανθίζει Απρίλιο και Μάιο με μικρά κίτρινα άνθη. Πολύ σκληραγωγημένο φυτό,

ευδοκιμεί σε όλα σχεδόν τα εδάφη.

Βιβούρνο χιονόσφαιρο

θάμνος φυλλοβόλος, ανθεκτικός, που μπορεί να φτάσει μέχρι και 4 μέτρα ύψος, με φύλλα τρίλοβα ή πεντάλοβα χνουδωτά στην κάτω επιφάνεια. Ανθίζει Απρίλιο-Ιούνιο με άνθη λευκά σε ογκώδεις σφαιροειδείς εντυπωσιακές ταξιανθίες, ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας. Τα φύλλα το φθινόπωρο παίρνουν έντονο κόκκινο χρώμα.

Βουκαμβίλια αξιοθέατος

θάμνος αναρριχώμενος εξαιρετικής εμφάνισης, γρήγορης ανάπτυξης, με κλαδιά αγκαθωτά που φθάνει μέχρι και 10μ. ύψος. Ανθίζει συνεχώς από Μάιο έως Νοέμβριο με άνθη μικρά, ασημαντα, περιβαλλόμενα όμως από εντυπωσιακά βράκτια φύλλα διάφορων χρωματισμών (κόκκινα, ρόδινα, κίτρινα, πορτοκαλί, άσπρα κλπ.) ανάλογα με την ποικιλία, δημιουργώντας ένα ανθισμένο σύνολο εξαιρετικής ομορφιάς. Είναι ευαίσθητη στο κρύο και προτιμά ηλιαζόμενες επιφάνειες.

Καλλιστήμονας

θάμνος αειθαλής, ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας, που φτάνει τα 2 - 4μ. ύψος. Ανθίζει Μάιο έως Σεπτέμβριο κατά κόκκινες κυλινδρικές ταξιανθίες. Ευδοκιμεί σε εδάφη μη ασβεστώδη και καλά στραγγιζόμενα.

Κυδωνίαστρο

θάμνος αειθαλής, ύψους 2 - 4μ. με φύλλα ωοειδή - λογχοειδή. Άνη λευκά που εμφανίζονται τον Ιούνιο. Καρποί κόκκινοι, σφαιρικοί σε συμπαγείς δέσμες, ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας.

Μακέτα εργασίας

Ευδοκίμει σε ποικιλία εδαφών, ακόμη και σε ασβεστούχα.

Φορσύθια

Θάμνος φυλλοβόλος, γρήγορης ανάπτυξης, ύψους 2 - 4μ. Έχει οδοντωτά φύλλα και άνθη μεγάλα, χρυσοκίτρινα, που εμφανίζονται πριν από την έκπτυξη των φύλλων (Φεβρουάριο - Απρίλιο). Δεν έχει ιδιαίτερες εδαφικές απαιτήσεις και είναι ανθεκτικό στη μόλυνση της ατμόσφαιρας.

Πολυετή ανθόφυτα

Γεράνι

Πολυετής εδαφοκαλυπτική πόα με βαθιά λοβωτά φύλλα και πενταπέταλα, κυρίως μωβ, φούξια και ροζ άνθη από τα μέσα της άνοιξης ως το τέλος του καλοκαιριού. Αναπτύσσεται σε ηλιόλουστες θέσεις σε καλά στραγγιζόμενο έδαφος, με μικρές απαιτήσεις σε νερό.

Τριανταφυλλιά

Η τριανταφυλλιά είναι το πλέον διαδεδομένο φυτό κήπων και πάρκων. Είναι φυλλοβόλοι θάμνοι και αναρριχόμενα φυτά με σύνθετα πράσινα φύλλα. Έχουν άνθη σε όλα τα χρώματα από το μάλιο έως το Νοέμβριο, που πολλές φορές είναι αρωματικά. Αναπτύσσεται σε μέτρια υγρά, στραγγιζόμενα εδάφη και ηλιόλουστες θέσεις.

Μονοετή Ανθόφυτα

Πανσές

Είναι ένα από τα πλέον καλλιεργήσιμα γένη φυτών, αποτελούμενο από ετήσια χειμωνιάτικα ανθοφόρα φυτά με πράσινα φύλλα. Ανθίζουν από τα μέσα του χειμώνα ως τις αρχές του καλοκαιριού. Αναπτύσσεται σε

ηλιόλουστες θέσεις και σε υγρά, αλλά και στραγγιζόμενα εδάφη.

Ανοιξιάτικη άνθηση

Βιολέτα

Ετήσια πόα με γκριζωπά φύλλα και ροζ άνθη. Καλλιεργείται ως ετήσιο ανθοφόρο για τις μεγάλες, όρθιες, αρωματικές ταξιανθίες που έχει την Άνοιξη. Αναπτύσσεται σε ηλιόλουστες θέσεις και σε μέτρια υγρά, ουδέτερα ή αλκαλικά εδάφη.

Κατηφές

Ετήσιο, ποώδες φυτό με έντονη ανθοφορία από τα μέσα της Άνοιξης ως τα τέλη του φθινοπώρου. Έχει πράσινα φύλλα και σφαιρικά αρωματικά άνθη. Απαιτεί γόνιμα, μέτρια υγρά εδάφη και ηλιόλουστες θέσεις.

Καλοκαιρινή άνθηση

Γκαζάνια

Ετήσιες κειθαλείς πόες με φύλλα που αναπτύσσονται σε ροζέτες. Έχουν μεγάλα άνθη με μορφή μαργαρίτας από νωρίς την Άνοιξη ως τα πρώτα κρύα του χειμώνα. Αναπτύσσονται σε ηλιόλουστες θέσεις και γόνιμα μέτρια υγρά εδάφη.

Πετούνια

Η πετούνια είναι καλοκαιρινό, ετήσιο ανθοφόρο φυτό. Έχει πράσινα φύλλα και αρωματικά χωνοειδή άνθη από τα μέσα της Άνοιξης ως τα τέλη του φθινοπώρου. Καλλιεργείται σε προσήλιες, προστατευμένες από δυνατούς ανέμους θέσεις, στραγγιζόμενα μέτρια υγρά εδάφη.

Φθινοπωρινή άνθηση

Σάλβια

Φυτό με αρωματικά φύλλα και άνθη που έλκουν τις μέλισσες. Αναπτύσσονται σε άγονα, ξηρά εδάφη, σε ηλιόλουστες και ζεστές θέσεις.

Βίγκα

Πόα με έρπουσα ανάπτυξη και συνήθως μπλε ή μωβ άνθη την άνοιξη και το καλοκαίρι. Απαιτούν υγρά, στραγγιζόμενα εδάφη και ηλιόλουστες ή ελαφρά σκιαζόμενες θέσεις.

Χρυσάνθεμο

Πόα με αρωματικά φύλλα και άνθη που μοιάζουν με μαργαρίτα. Αναπτύσσεται σε ουδέτερα ή ελαφρώς όξινα, μέτρια υγρά, στραγγιζόμενα, γόνιμα εδάφη και σε ηλιόλουστες θέσεις.

Δενδροστοιχίες

Οι δενδροστοιχίες είναι το σημαντικότερο και πιο εμφανές στοιχείο σε ένα πάρκο. Στη συγκεκριμένη πρόταση χρησιμοποιούνται για να δώσουν έμφαση στις γραμμές των πορειών, των τοίχων και των φρακτών, ώστε να κατευθύνεται η προσοχή του θεατή σε έναν συγκεκριμένο τομέα ενδιαφέροντος. Δύο είδη χρησιμοποιούνται για αυτό το σκοπό. Η δαμασκηλιά για έμφαση, αφού με το χαρακτηριστικό της χρώμα μπορεί να αποτελέσει στοιχείο σήμανσης και η μουριά για δημιουργία σκιάς, κατά τους καλοκαιρινούς μήνες (στο σχέδιο συχνά χρησιμοποιείται σε διπλή συστοιχία).

Δαμασκηλιά καλλωπιστική (προύνος πισσάρδειος)

Δένδρο φυλλοβόλο, ύψους 5-8 μ., με καρπούς, βλαστούς και φύλλα χρώματος βαθυκόκκινου. Άνθη λευκορόδινα που ανοίγουν το Μάρτιο πριν από τα φύλλα. Είναι ανθεκτικό σε ξηροθερμικά κλίματα και τη μολυσμένη ατμόσφαιρα. Πολύτιμο δένδρο για δενδροστοιχίες.

Μουριά

Δένδρο φυλλοβόλο, μακρόβιο, ύψους 10-20μ., με λαμπερά πράσινα καρδιόσχημα φύλλα. Κατάλληλο για δημιουργία σκιάς, για μεμονωμένες φυτείες, για δενδροστοιχίες. Προτιμά εδάφη βαθιά και καλά στραγγιζόμενα. Είναι ανθεκτική στην ξηρασία, στη μόλυνση της ατμόσφαιρας και τη φύτευση σε παραθαλάσσιες περιοχές. Υπάρχουν ποικιλίες καρποφόρες και άκαρπες, καθώς και κρεμοκλαδείς και ορθόκλαδες.

Δέντρα - στάσεις

Σε πολλά σημεία του χώρου, εμφανίζονται μεμονωμένα κάποια δέντρα που συνδυάζονται με στάσεις. Κριτήρια για την επιλογή των δέντρων ήταν να ανήκει το είδος στην ευμεσογειακή ζώνη βλάστησης, όπως επίσης και να είναι φυτό χαρακτηριστικό της πεδινής χλωρίδας. Τα χαρακτηριστικά αυτά συγκεντρώνει η βελανιδιά που αξίζει ευρύτερης χρήσης στο αστικό περιβάλλον.

Βελανιδιά

Πρόκειται για δένδρο μακρόβιο, με εξαιρετική μορφή. Είναι φυλλοβόλο ημιαειθαλές δένδρο με ύψος μέχρι 10 - 15μ. Έχει κόμη πλατιά και φύλλα δερματώδη, ποικιλόμορφα. Ο καρπός της είναι κυπελοφόρο κάρυο.

Είναι είδος ολιγαρκές, θερμοξηρόβιο και φωτόφιλο.

Μπορντούρες

Θάμνοι κατάλληλοι για μπορντούρες θα χρησιμοποιηθούν σε ορισμένες περιπτώσεις που δημιουργείται αυτή η απαίτηση για να απομονωθούν κάποια στοιχεία και για να μην υπάρχει η δυνατότητα άμεσης πρόσβασης από τους επισκέπτες. Αυτό θα συμβαίνει στις περιοχές πυκνής και αειθαλούς βλάστησης.

Μυρτιά κοινή (Σμυρτιά)

Θάμνος αειθαλής, ύψους 1-3μ. Φύλλα ωοειδή, λογχοειδή, μυρωδάτα. Άνθη μονήρη, άσπρα αρωματικά, που ανοίγουν το καλοκαίρι. Καρποί ωοειδείς μαύροι, που παραμένουν για μεγάλο διάστημα στο φυτό. Φυτό ανθεκτικό, κατάλληλο για παραθαλάσσιες περιοχές και ξηρά εδάφη.

Αγγελική

Θάμνος αειθαλής, ύψους 2 - 4μ., με πυκνή βλάστηση και φύλλα δερματώδη γυαλιστερά. Άνθη λευκοίτρινα αρωματικά, εμφανιζόμενα Απρίλιο - Ιούνιο. Φυτό ιδιαίτερα ανθεκτικό στη ξηρασία και τη μόλυνση της ατμόσφαιρας. Προτιμά εδάφη γόνιμα και καλά στραγγιζόμενα. Πολύ κατάλληλο για δημιουργία μπορντούρας, ενώ αν κλαδευτεί κατάλληλα διαμορφώνεται σε δενδρύλλιο.

Φ Υ Τ Ά Γ Λ Α Ε Δ Α Φ Ο Κ Ά Λ Υ Ψ Η

Βερονίκη (Βερόνικα η κομψή)

Θάμνος αειθαλής, που μπορεί να φθάσει τα 0,5-1,5μ. ύψος. Ανθίζει όλο το χρόνο με άνθη μενεξεδιά. Κατάλληλη για μπορντούρες, χρωματικές κηλίδες και βραχόκηπους. Κατάλληλη και για ημισκιερές επιφάνειες.

Βίγκα

Είδος ποώδες, αειθαλές, με φύλλα ανοιχτοπράσινα με λευκές, κρεμ παρυφές. Ανθίζει Φεβρουάριο-Απρίλιο με άνθη μωβ. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία, την ημισκιά και το ψύχος. Κατάλληλο για εδαφοκάλυψη.

Κισσός

Φυτό αναρριχώμενο, αειθαλές, ύψους μέχρι και 30μ. με άνθη κιτρινοπράσινα ασημαντα. Ανθεκτικό στην ξηρασία και την ατμοσφαιρική ρύπανση. Κατάλληλο για σκιαζόμενες ή ηλιαζόμενες θέσεις και παραθαλάσσιες περιοχές. Απαντώνται αρκετές ποικιλίες.

Υπέρικο έρπον

Μικρός θάμνος, αειθαλής, ύψους 40-50εκ., που απλώνεται γρήγορα και είναι κατάλληλος για κάλυψη επιφανειών, προστασία πρανών και σχηματισμό ταπήτων. Άνθη χρυσοκίτρινα, μεγάλα, εμφανίζονται από Ιούνιο μέχρι Σεπτέμβριο. Ανέχεται τη φύτευση σε ξηρά ή ασβεστώδη εδάφη, όπως επίσης και σε παραθαλάσσιες περιοχές. Απαιτεί αποστράγγιση του εδάφους.

Θ Ε Μ Α Τ Ι Κ Ε Σ Φ Υ Τ Ε Ύ Σ Ε Ι Σ

Κ ή π ο ς Μ υ ρ ω δ ι κ ώ ν

Στον τομέα που συνδυάστηκε με την ζώνη εμπορικής δραστηριότητας, δίπλα στην πλατεία που δημιουργείται, προτείνεται η τοποθέτηση αρωματικών φυτών.

Πελαργόνιο το ευοσμότατο
(αρμπαρόριζα)

φυτό πολύκλαδο, με μορφή ημισφαιρικού θάμνου, ύψους ως 1μ., με φύλλα ανοιχτοπράσινα χνουδωτά, βαθιά σκισμένα, αρωματικά. Ανθίζει από άνοιξη ως φθινόπωρο με άνθη, ροδινόλευκα σε επάκριες ταξιανθίες. Φυτό κατάλληλο για μπορντούρες και παρτέρια. Ανθεκτικό σε άγονα εδάφη.

Δεντρολίβανο

θάμνος αειθαλής, συμπαγής, ύψους 1-2μ. Τα φύλλα του είναι αρωματικά και ανθίζει παρατεταμένα από Φεβρουάριο έως Οκτώβριο, με άνθη γαλανόλευκα. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία.

Λεβάντα

φυτό φρυγανώδες, αρωματικό, αειθαλές, 40-80εκ. Φύλλα ασημόγκριζα. Ανθίζει Ιούνιο έως Σεπτέμβριο με άνθη γκριζογάλανα αρωματικά. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία και τα ασβεστώδη εδάφη. Κατάλληλο για μπορντούρες.

Λουίζα

θάμνος φυλλοβόλος, ύψους 1-2μ., με φύλλα λογχοειδή που τριβόμενα αναδίδουν άρωμα λεμονιού. Ανθίζει Ιούνιο με Ιούλιο με άνθη λευκά ή ιώδη.

Μαντζουράνα

Θαμνώδης, πολυετής, αρωματικό φυτό, ύψους 20-40εκ. Ευδοκίμει σε ηλιαζόμενα εδάφη. Άνθη λευκά, πορφυρά, εμφανιζόμενα Ιούνιο με Σεπτέμβριο. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία.

Ρίγανη

Θάμνος φρυγανώδης, αρωματικός, ύψους 30-80εκ. Ανθίζει Ιούλιο-Αύγουστο με άνθη λευκά, μικρά που σχηματίζουν επάκριες ταξιανθίες. Προτιμά ζεστά κλίματα και εδάφη ελαφρά, καλά στραγγιζόμενα.

Κ ή π ο ς ε π ο χ ώ ν

Βασικό χαρακτηριστικό αυτού του κήπου είναι η επιλογή φυτών και δέντρων που ανθίζουν και αλλάζουν χρώμα φυλλώματος σε διαφορετικές εποχές, με πρόθεση την έμφαση στη σχέση χρόνου -φύσης. Το χαρακτηριστικό αυτό διέπει την οργάνωση της φύτευσης σε όλη την περιοχή μελέτης, εδώ όμως η πληροφορία συγκεντρώνεται και εναλλάσσεται κατά εποχές. Η παρουσία του φυτωρίου, διευκολύνει την ανανέωση των φυτών ανά εποχή άνθησης και πτώσης των φύλλων. Εκτός από τα μονοετή ανθόφυτα με τα χαρακτηριστικά της εποχιακής άνθησης που αναλύθηκαν και παραπάνω, τοποθετούνται και τα εξής:

Βιβούρνο το κοινό

Θάμνος αειθαλής που φθάνει τα 2-3μ. ύψος. Ανθίζει από Δεκέμβριο μέχρι Απρίλιο με άνθη λευκά σε επάκριες ταξιανθίες. Φυτό πολύ ανθεκτικό στην ατμοσφαιρική ρύπανση, ακόμη και σε ασβεστώδη εδάφη. Ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας για το φύλλωμα (πυκνότερο των άλλων ειδών) και τα άνθη του. Φυτό εξαιρετικό για τη δημιουργία φραχτών.

Κουμαριά

θάμνος κειθαλής, που φθάνει τα 2-4μ. ύψος. Ανθίζει από Οκτώβριο έως Δεκέμβριο με άνθη λευκά - ροδινα σε μικρές ταξιανθίες. Καρποί κόκκινοι ιδιαίτερης καλλωπιστικής αξίας. Ευδοκίμει σε εδάφη ελαφρώς όξινα, καλά στραγγιζόμενα.

Οσμάνθους

θάμνος κειθαλής, ύψους μέχρι 3μ. με λαμπερά βαθυπράσινα φύλλα με αγκαθωτές παρυφές και άσπρα αρωματικά άνθη, που ανοίγουν Σεπτέμβριο-Οκτώβριο. Καρπό σκούροι μπλε. Φυτό ανθεκτικό στην ημισκιά και τη μόλυνση της ατμόσφαιρας. Ευαίσθητο σε ασβεστώδη εδάφη.

Νυχτολούλουδο

θάμνος κειθαλής, γρήγορης ανάπτυξης, ύψους έως 1,5μ. Παρουσιάζει όρθια στελέχη και ωοειδή μυτερά φύλλα. Ανθίζει Ιούνιο μέχρι Σεπτέμβριο, με άνθη κιτρινόλευκα που μοιάζουν με χωνάκια, αρωματικά, που ανοίγουν αργά το απόγευμα. Φυτό ευαίσθητο στο ψύχος.

Κ ή π ο ς Α γ α λ μ ά τ ω ν

Ο συγκεκριμένος κήπος αποτελείται από δενδροστοιχίες που συνδυάζονται μεταξύ τους με διαφορετική φορά φύτευσης κάθε φορά. Από το σημείο αυτό περνά και ο κεντρικός άξονας των εκκλησιών. Χρησιμοποιούνται κυπαρίσσια, ως κάθετες ανυψώσεις μπορούν να φανούν δραματικές, στο επίπεδο παραπλευρώς του άξονα, που έχει ελάχιστες ανυψώσεις. Με αντίθετη φορά φύτευσης τοποθετούνται και ελιές. Το σύλλογο των διαφορετικών υψών και χρωμάτων συνδυάζεται με τους επιλεγμένους θάμνους.

Κυπαρίσσι

Είδος πλήρως προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις του πάρκου, με καλή ανάπτυξη. Η κωνική μορφή του και το βαθυπράσινο φύλλωμά του δίνουν ποικιλομορφία στο τοπίο.

Ελιά

Αειθαλής θάμνος ή δέντρο με ύψος μέχρι 15μ. Η κόμη του είναι πλατιά με φύλλα λογχοειδή. Ανθίζει από Απρίλιο έως Ιούνιο. Είναι φωτόφυτο και αντέχει σε πτωχά, ξηρά εδάφη. Επίσης είναι ανθεκτικό στη ξηρασία και στην ατμοσφαιρική ρύπανση.

Υ δ ά τ ι ν η δ ι α δ ρ ο μ ή

Παράλληλα στις υδάτινες διαδρομές, που έχουν δημιουργηθεί στα όρια του πάρκου, προτείνεται η σταδιακή μεταφορά από τις ομάδες δέντρων που διασκορπίζονται στο πάρκο σε συστοιχίες από πλατάνια και λυγαριά ως υδρόφιλου μεσογειακού θάμνου, γραμμικά δίπλα στη διαδρομή του νερού.

Πλάτανος

Δέντρο φυλλοβόλο, γρήγορης ανάπτυξης, με χαρακτηριστικό φλοιό, που φτάνει τα 30μ. ύψος. Τα φύλλα του είναι έλλοβα, οδοντωτά. Προτιμά εδάφη βαθιά και υγρά. Είναι ανθεκτικό στη ζέστη, σε ασβεστώδη εδάφη, καθώς και στη μολυσμένη ατμόσφαιρα των πόλεων.

Λυγαριά

Θάμνος φυλλοβόλος, αρωματικός, ύψους 2 -3μ. Ανθίζει Ιούλιο έως Οκτώβριο με άνθη λιλά. Ανθεκτικός σε αλατούχα και συνεκτικά εδάφη, ευαίσθητος στην υπερβολική εδαφική υγρασία.

Θ έ α τ ρ ο

Στην βυθιζόμενη επιφάνεια του θεάτρου και μέχρι τις κερκίδες του, φυτεύονται δενδρύλλια και φυτά κατάλληλα για εδαφοκάλυψη.

Μαγνόλια «Στελλάτα»

Θάμνος φυλλοβόλος, αργού ρυθμού ανάπτυξης, με ύψος έως 4μ. άνθη λευκά, αρωματικά, αστεροειδή, ου ανοίγουν Μάρτιο- Απρίλιο πριν την έκπτυξη των φύλλων. Ανθεκτική στη μόλυνση της ατμόσφαιρας, προτιμά εδάφη βαθιά, υγρά καλά στραγγιζόμενα, ελαφρά όξινα.

Σπάρτο

Θάμνος ύψους 2-3μ., με κυλινδρικούς πράσινους βλαστούς και άνθη κίτρινα αρωματικά σε επάκριες ταξιανθίες εμφανιζόμενα πριν την έκπτυξη των φύλλων. Φυτό ανθεκτικό στην ξηρασία, σε άγονα και ασβεστώδη εδάφη. Κατάλληλο για φύτευση πρανών.

Π λ α τ ε ί α Μ ο υ σ ι κ ή ς

Δημιουργούνται συστάδες με τους συνδυασμούς της κατηγορίας των θάμνων και ανθόφυτων.

Είδος φυτού	Μήνες του έτους/χρώματα											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Ακακία φαρνεζιανή(Γαζία)												
Αλβιζία ροδομέταξος												
Ατσερ												
Βειγκέλια												
Βερβερίδα												
Βερονίκη												
Βιβούρνο ευοσμότατο												
Βιβούρνο το κοινό												
Βιβούρνο χιονόσφαιρο												
Βίγκα												
Βιγκόνια μεγανθής												
Βουκαμβίλια αξιοθέατος												
Γιασεμί μεγανθές(χιώτικο)												
Γλυτσίνια												
Δαμασκηλιά καλλωπιστική												
Δάφνη Απόλλωνος												
Δενδρολίβανο												
Ιτιά												
Καλλιστήμονας												
Κουμαριά												
Κουτσουπιά												
Κυδωνίαστρο γαλακτώδες												
Κυπαρίσσι												
Λεβάντα												
Λουίζα												
Λυγαριά												
Μαγνόλια “Στελλάτα”												
Ματζουράνα												
Μουριά												
Μυρτιά κοινή												
Νυχτολούλουδο												
Οσμάνθους												
Παρθενίκισσος πεντάφυλλος												
Πασχαλιά												
Πελαργόνιο (Αρμπάρόρριζα)												
Πεύκη χαλέπιος												
Πιττόσπορο(Αγγελική)												
Πλάτανος												
Πυράκανθος												
Ρίγανη												
Σπάρτο												
Τούγια												
Τριανταφυλλιά												
Υπερικό έρπον												
Φορσύθια												
Χαρουπιά												

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ι α

«ΑΙ Αθήναι, από του 19^{ου} εις τον 20^{ον} αιώνα», Κώστας Μπίρης, Εκδοτικός οίκος Μέλισσα, 1995

«Οδωνυμικά. Η σημασία των ονομάτων των οδών της Αθήνας», Γ' ολοκληρωμένη Έκδοση, Τόμος Γ', «Πλατείες-Άλση-Πάρκα», 1997.

«Οι Συνοικίες των Αθηνών. Η πρώτη επίσημη διαίρεση». Έρευνα Ξανθή Β. Γιαταγάννα-Βασιλική Ματζώρου, Ελευθέριος Σκιαδάς. Δήμος Αθηναίων (πολιτισμικός οργανισμός), Ιούνιος 2001.

«Ενθύμιον των Αθηνών. Η Αθήνα, ο Πειραιάς και τα προάστια στις αρχές του αιώνα», Θ. Παπαλιωάννου, Εκδόσεις «Γνώση».

“Dictionary of Today’s Landscape Designers”, Pierluigi Nicolini, Francesco Pepishti, Skira Editore S.p.A, 2003.

Α ρ θ ρ α π ε ρ ι ο δ ι κ ώ ν

Α. Δημητρακόπουλος. «Το Πεδιον του Άρεως Πάρκον», Τεχνικά Χρονικά 99-81/1935, σελ. 428-450.

Αντιγόνη Κατσάκου, «Αρχιτεκτονικός Φάκελος: Υπαιθριοι αστικοί χώροι-πλατείες», «2.Το παράδειγμα της Βαρκελώνης», περιοδικό «Υψηλή και Κτίριο», τεύχος 55, Απρίλιος-Μάιος 2002.

Thomas Siomos, “City centre”, Anatomy of a city, Trace no.4 urban culture magazine, “altervision”, Thessaloniki 00.

Χαρακτηριστικά φυτών όπως αυτά αναφέρονται στο εγχειρίδιο της εταιρείας φυτωρίων καλλωπιστικών φυτών, «Γεωτεχνική Ο.Ε.», Στ. Παπανικολάου -Ι. Καραμπάτσος.

Ελληνικό Λεξικό, Τεγόπουλος- Φυτράκης, Έκδοση 1995.

κατά την προμελέτη χρησιμοποιήθηκε υλικό από το internet:

www.mani.org.gr/hlorida/amigd/amigd.htm

http://www.sustland.umn.edu/design/gloss.htm#IMAGE_LINE

www.cityofathens.gr

www.dimotika.gr

www.enet.gr

www.tovima.dolnet.gr

www.ialliathina.gr

www.pedioareos.gr

<http://www.asda.gr/elxoroi/alsosyp.htm>

<http://www.retailstore.gr/downloads/architecture/Luis%20Barragan.pdf>

Site με webcam

www.amorgos-island.gr

www.mykon.net

www.Santorini.info

www.tinos.biz

www.meteocam.gr

www.hellascam.gr

www.031.gr

www.vincenzo.gr

www.3kala.gr

www.webcam-crete.com/sfakia

Υλικό υπάρχουσας κατάστασης

Αποτύπωση υπάρχουσας κατάστασης από το αρχιτεκτονικό γραφείο "a.l.d." (Architectural landscape design)

Φυτοτεχνική μελέτη για το πεδίο Αρεως από την εταιρεία «ΥΛΗ Α.Ε., Διαχείριση και Προστασία Περιβάλλοντος».

Συμβουλές από τον Δασολόγο Ηλία Αποστολίδη (συνεργάτες Θέμης Αδαμόπουλος, Ιφιγένεια Συνοδινού, Όλγα Δόση, Έκτορας Αποστολίδης)